

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HRAD KŘIVOKLÁT

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Fidler

Autor: Zuzana Hápová

Obor: Dějiny umění

Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses. cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 17.5.2012

.....

Poděkování:

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří mě během mé práce podporovali. Především bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Petru Fidlerovi, za cenné rady a připomínky, za podporu a celkové vedení mé práce. Mé poděkování patří paní ředitelce Státního okresního archivu v Rakovníku, Mgr. Renatě Mayerové, za poskytnutí obsáhlé literatury, obrazového materiálu a také za obrovskou podporu, cenné rady a ochotu spolupracovat. Dále bych ráda poděkovala vedení hradu Křivoklát, jmenovitě panu Lud'ku Frenclovi, za vřelé přijetí a možnost fotodokumentace v prostorách hradu. A nakonec poděkování patří také paní Mgr. Mileně Cermanové za provedení konečné korektury.

Anotace

Bakalářská práce na téma Hrad Křivoklát má čtenáři poskytnout kvalitní monografii tohoto hradu. Na úvod je zahrnuto kritické zhodnocení vybrané literatury, následuje stručná historie hradu, dále kapitola, která se věnuje celkovému popisu hradu, a nakonec jsem se věnovala některým prostorám interiéru. Za stěžejní kapitoly považuji popis dolního i horního hradu a také detailní popis kaple včetně ikonografického rozboru výzdoby. Vnitřní prostory, které bakalářská práce vyzdvihuje, jsou Královský a Rytířský sál, kaple a obrazárna, kde jsou blíže popsány vybrané portréty členů rodu Fürstenberků.

Annotation

The bachelor's thesis on theme Křivoklát castle shall provide to the reader quality monograph of this castle. On the first there is covered critical survey of selected literature, then short history follows, further the chapter, which applies to the general description of the castle, and at the end I applied to the some of interiors. I think, that the principal chapter of my thesis is the chapter about description of upper and lower castle and also the chapter about detailed description of chapel including iconographic analysis of the chapel's decoration. Interiors, that the bachelor's thesis highlights, are the Royal hall and the Knightly hall, chapel and picture gallery, where selected portraits of members of the Fürstenberk dynasty are described in bigger detail.

Obsah

Úvod.....	7
1. Kritické zhodnocení literatury.....	8
2. Historie hradu.....	16
3. Architektonický popis hradu.....	22
3.1. Dolní hrad.....	22
3.2. Horní hrad.....	27
4. Královská kaple.....	32
4.1. Historie.....	32
4.2. Popis.....	32
4.3. Ikonografie soch.....	34
4.4. Hlavní oltář.....	41
4.5. Vitraje.....	45
5. Rytířský a královský sál.....	47
5.1. Popis a historie rytířského sálu.....	47
5.2. Reliéf Smrti Panny Marie.....	48
5.3. Popis Královského sálu.....	49
6. Obrazárna hradu.....	50
Závěr.....	54
Seznam použité literatury.....	56
Obrazová dokumentace.....	57
Přílohy.....	63

Úvod

Prostřednictvím své bakalářské práce bych chtěla čtenářům poskytnout plnohodnotnou monografii hradu Křivoklát. Úvodem se budu snažit sepsat průřez veškerou dostupnou literaturou, od jednoduchých brožur až po vědecky založené encyklopedie, například od Tomáše Durdíka nebo od Dobroslavy Menclové. Následovat bude kapitola věnovaná historii hradu, kde se pokusím vystihnout život nejvýznamnějších obyvatel hradu, důležité události, které se nějakým způsobem vtiskly do paměti místních obyvatel, a v neposlední řadě připomenu důležité opravy hradu. Třetí kapitolou mé práce bude celkový popis horního a dolního hradu, kde se nebudu věnovat pouze architektonickému popisu, ale zahrnu i některá důležitá data vztahující se ke konkrétním budovám. U některých budov navíc uvedu současné využití, což může být chápáno jako zajímavost pro budoucí generace. Zbylé tři kapitoly budou věnované jednotlivým prostorám v interiéru: kapli Korunování Panny Marie, Královskému a Rytířskému sálu a obrazárně. Kapli bych se věnovala ze všech interiérů nejpodrobněji, včetně detailního ikonografického rozboru její dekorativní výbavy. Oba sály jsem se rozhodla popsat architektonicky a v Rytířském sále navíc vyzdvihnu nejvýznamnější dílo z celé gotické sbírky na hradě. Závěrečná kapitola bude věnována hradní obrazárně, kde bych ráda uvedla stručnou historii fürstenberské portrétní sbírky, která tvoří největší část místní expozice. Některá vybraná díla přiblížím, abych zdůraznila majestát rodu Fürstenberků a zároveň vyzdvihla některé skutečně impozantní obrazy.

1. Kritické zhodnocení literatury

Při psaní své bakalářské práce jsem asi jako jedna z mála opravdu neměla problém sehnat příslušnou literaturu. Hrad Křivoklát je v dnešní době už tak významná a všeobecně známá památka, že je spíše výjimečné v nějaké knihovně nenarazit alespoň na malou brožuru věnovanou této stavbě. Informace o hradu Křivoklát jsou sepsané v nesčetných brožurách a člancích, nechybí ani v knihách o hradech českých zemí, ale samozřejmě existují i knižní publikace věnovány výlučně Křivoklátu. Ve spolupráci s rakovnickým archivem jsem během rešerší ke své bakalářské práci pilně sháněla a pročítala vše, co jsem měla možnost získat. Nevylučuji samozřejmě, že mi nějaká publikace unikla, ale domnívám se, že i v tomto případě seznam mé použité literatury nebude ošizený.

Zřejmě nejstarším literárním zdrojem pro mou bakalářskou práci bude jeden okopírovaný list z farní pamětní knihy 1680 – 1940. Kopii jsem získala v rakovnickém okresním archivu a je pro téma mé bakalářské práce významná tím, že je zde do německého textu vepsaná česká poznámka o tom, kdy přesně byla vysvěcena zámecká kaple na Křivoklátě. Stejně datum je sice uvedeno v každé jiné publikaci o hradu, ale zde se jedná určitě o zdroj, ze kterého všichni ostatní autoři museli čerpat, aby své tvrzení mohli obhájit.

Nejstarší knihu s informacemi o Křivoklátě publikoval v roce 1891 August Sedláček s názvem *Hrady zámky a tvrze království Českého (díl VIII.)*.¹ Autor se velmi podrobně věnoval popisu hradu, kde zachytil podobu hradu ještě před rekonstrukcemi, takže popisuje např. hlavní věž (lidomornu) bez střechy. Druhou část textu věnoval dějinám hradu, kdy se ovšem stále domníval, že stávající hrad je totožný s původním dřevěným hradištěm, což je dnes již vyvráceno. Historii hradu Sedláček popsal velmi podrobně, ovšem pouze do roku 1891, a proto je nutné informace zde získané doplnit jinou novější literaturou.

V roce 1895 vyšla kniha pod názvem *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklátu*.² Autorem této publikace byl Karel Nitsche. Na úvod jsou přiblíženy dvě vesnice v okolí Křivoklátu a dále čtenář z knihy vyčte velmi podrobné informace o historii a o životě na hradě, ať už věžeňském nebo panském. Autor ovšem nerozlišuje původní hrad od toho dodnes stojícího a bohužel není ani jisté, zda jsou jeho přesné popisy dnů Jana Augusty

¹ August Sedláček, *Hrady zámky a tvrze království Českého (díl VIII.)*, Praha 1891, s. 1 - 46.

² Karel Nitsche, *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklát, Křivoklát 1895*.

na hradě historicky podložené nebo pouze smyšlené a pro větší čtivost knihy autorsky upravené.

Historik Jan Renner je autorem knihy *Popis politického a školního okresu Rakovnického*³ z roku 1902. V této knize pojednává narativním způsobem hrad stavebně i historicky, není opomenuta ani historie okolí, ale způsobem, jakým tuto knihu Renner napsal, ztrácí informační hodnota jeho práce na důvěryhodnosti. Kniha byla zřejmě určena pro méně náročné laické publikum, a tudíž „pohádkový styl“, jakým je napsaná, zpochybňuje její hodnotu jako pramene pro bakalářskou práci. Naštěstí obsahuje jen zcela běžné informace o hradu, které lze získat i z jiných literatur. Ovšem Renner, jako profesor na rakovnickém gymnáziu, neopomněl zařadit alespoň krátkou zmínku o křivoklátském školství.

Kolektiv autorů pod vedením Aloise Jiráska sepsal v roce 1903 knihu *Čechy*, díl XI. *Rakovnicko, Slansko a Středočeské Meziříčí*⁴. Část o hradu Křivoklát je uvedena pomyslnou poutí z Rakovníka až na hrad a dále je ve stejném duchu popsán i hrad, kdy autor zdánlivě prochází hradem a popisuje, co vidí. V další části je vylíčena historie hradu. Z textu je cítit, že autoři jsou spisovatelé a ne historici, kniha se sice příjemně čte, ale neobsahuje žádné informace, které bych neznala z literatury odbornější.

Skutečně nejpodrobnější popis celého hradu, kaple ale i knihovny a obrazárny najde čtenář v knize od Antonína Cechnera *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*⁵. Autor uvádí opravdu velmi podrobné informace, například i nejrůznější rozměry oken, apod. Ovšem vzhledem k tomu, že kniha vyšla v roce 1911, tedy ještě před archeologickým průzkumem na Křivoklátě, Cechner stále ještě předpokládá, že nynější hrad stojí na stejném místě jako původní Hrádek, což je dnes již vyvráceno. Také informace o historii hradu jsou pro mou bakalářskou práci nedostatečné, neboť končí rokem 1911, ale jinak je celá historie dopodrobna rozepsána. Myslím, že text Antonína Cechnera nebyl doposud překonán z hlediska rozsahu a podrobnosti informací, ale bohužel řada jeho poznatků dnes již neplatí.

³ Jan Renner, *Popis politického a školního okresu Rakovnického*, Rakovník 1902, s. 127 - 137.

⁴ Alois Jirásek a kol., *Čechy, díl XI. Rakovnicko, Slansko a Středočeské Meziříčí*, Praha 1903, s. 8 - 48.

⁵ Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911.

V publikaci z cyklu *Krásy našeho domova*⁶, který vycházel každý měsíc pod záštitou Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny, je uveden článek s doslovem pod názvem „*Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě*“. Měsíčník vyšel v roce 1941 a sestavil jej Jaromír Klika. Ovšem autorem uvedeného článku byl Alois Nechleba. Text se věnuje sedmi znakům na balustrádě prampouchu ve výši rytířského sálu. Výklad sedmi znaků je srovnáván s popisy Augusta Sedláčka a Antonína Cechnera, které jsou podle autora mylné. Ovšem v doslovu je uvedeno, že ani tvrzení pana Nechleby nemusí být pravdivé. Článek je pro čtenáře nesmírně zajímavý a poučný, ačkoli k předkládané bakalářské práci příliš nepřispěje.

Brožura pod názvem *Křivoklát*⁷, státní hrad a památky v okolí byla vydána v roce 1960 a autorkami byly Dobroslava Menclová a Alžběta Birnbaumová. V této brožuře je snad jako v jediné oddělena historie hradu od stavebního vývoje. Dále jsou zde krátké kapitoly věnované jednotlivým částem hradu (knihovna, archiv, hradní muzeum). Na úplný závěr jsou vyzdvíženy některé památky (i přírodní) z okolí Křivoklátu.

V roce 1963 vyšla drobná publikace pod prostým názvem *Křivoklát*⁸. Texty tohoto typu vycházely sériově o několika českých architektonických památkách a všechny jsou opravdu velmi stručné a graficky nenáročné. Autorkou byla Olga Preisnerová a brožuru o Křivoklátu vydalo Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje ve spolupráci se Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody v Praze. V brožurce je o něco stručněji, než v ostatních publikacích, popsán stavebně historický vývoj hradu a vzhledem k rozsahu textu je zde překvapivě zakomponován i kratší odstavec o obrazové expozici na hradě. Většinou se autoři věnují čistě stavebně historickému vývoji celého hradu a dále pak jednotlivým významnějším prostorám interiéru, ale pomíjejí přitom obrazárnu a vystavené exponáty.

K použití se nabízí také článek *Hrad Křivoklát před polovinou 17. století*⁹ od Dobroslavy Menclové. Text vyšel v roce 1953 v *Časopise společnosti přátel starožitností*. Autorka zde popisuje dvě perokresby zobrazující Křivoklát ještě před

⁶ Alois Nechleba, *Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě*. In: A. Bayer a kol., *Krása našeho domova*, Praha 1941, s. 141 – 144 a 153 – 155 a 187 - 188.

⁷ Dobroslava Menclová – Alžběta Birnbaumová, *Křivoklát, státní hrad a památky v okolí*, Praha 1960.

⁸ Olga Preisnerová, *Křivoklát*, Praha 1963.

⁹ Dobroslava Menclová, *Hrad Křivoklát před polovinou 17. století*, *Časopis společnosti přátel starožitností* LXI, 1953, s. 38 - 42.

požárem v roce 1643 a částečně srovnává, co se zachovalo a co bylo změněno. Článek je obsahově naprosto jedinečný a faktograficky velmi zajímavý.

„Hrady a zámky rakovnického okresu“¹⁰ napsali ve spolupráci autoři Antonín Cikánek a Jaroslav Janata. Jedná se o brožuru, kterou vydalo Okresní pedagogické středisko v Rakovníku v roce 1966. Do pevných desek jsou vloženy jednotlivé listy věnované rakovnickým památkám. První obsahuje stručný úvod, který čtenáři přiblíží celý rakovnický okres a zbylé listy jsou věnovány jednotlivým objektům. V textu o hradu Křivoklát, jehož autorem byl Jaroslav Janata, je zde uveden pouze stručný stavebně historický vývoj a jedinou novou informací, která se nevyskytuje v žádné literatuře, bylo romantické „zjištění“, že se hrad Křivoklát stal nejednou námětem umělců a spisovatelů.

Dobroslava Menclová je autorkou publikace *České hrady, II. díl*¹¹, která vyšla v roce 1972 v Praze. Mimo mnoho dalších je zde uvedena také kapitola o Křivoklátě. Autorka se zaměřila hlavně na stavebně historický popis hradu, který je obvyklý téměř v každé jiné publikaci. I přes vysokou úroveň textu zde ovšem badatel, co se týče obecných informací, nenajde oproti ostatní literatuře nic nového. Ovšem Dobroslava Menclová ve svém popisu často zabíhá do detailů, které již tak běžné nejsou. Popis hradu od této autorky osobně považuji za jeden z nejkvalitnějších. Na rozdíl od Tomáše Durdíka předpokládala Dobroslava Menclová, že vývoj hradu proběhl pouze ve dvou etapách¹², což Durdík vyvrátil na základě archeologického výzkumu. Za nejvýznamnější období považuje přestavby za vlády Vladislava Jagellonského.

V roce 1983 vyšla knižní publikace *Křivoklát*¹³ od autorů Jiří Kaše, Jan Jakub Outrata a Zdeněk Helfert. Obsahuje asi nejrozsáhlejší stavebně historický popis celého hradu, ale i některých částí interiéru, například architekturu a historii kaple. Kniha je doplněna spoustou zajímavých fotografií, ať už pohledů na celý hrad nebo některých důležitých detailů, najdeme i řadu plánů nebo návrhů na obnovu některých částí Křivoklátu a nechybějí ani dobové kresby. Kniha je velmi dobře zpracovaná a lze ji doporučit každému, kdo se o historii hradu Křivoklát více zajímá.

¹⁰ Antonín Cikánek – Jaroslav Janata, *Hrady a zámky rakovnického okresu*, Rakovník 1966, bez stránkování.

¹¹ Dobroslava Menclová, *České hrady, II. díl*, Praha 1972, s. 421 - 435.

¹² Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata – Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 14.

¹³ Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata – Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987.

Autorkou další drobné publikace je Klára Benešovská. Brožura nese název Křivoklát¹⁴ a byla vydána v roce 1985 v Praze. Obsahem této brožury je stručný umělecko-historický popis hradu, stejně jako tomu je v mnohých dalších dostupných publikacích. Závěrečný odstavec čtenáře nabádá k návštěvě hradu a popisuje, co je možné během prohlídky samostatně objevit.

V roce 1987 vyšla další brožurka o hradu, tentokrát od autorů Kláry Benešovské a Jana Žižky, a znovu pod názvem Křivoklát¹⁵. V této publikaci je popsán pouze stavebně historický vývoj hradu, ale tentokrát je skladba textu jinak pojatá. Celá stavební historie hradu je rozdělena do kapitol podle jednotlivých rodů vlastnicích hrad. Jinak práce nepřináší žádnou novou důležitou informaci. Závěr brožury je opět věnován popisu přírody a památkám v okolí hradu.

Vladislav Razím ve svém článku Nové poznatky z opravy Křivoklátu – východní část horního hradu, pro časopis Průzkumy památek z roku 1994¹⁶, popisoval průběh a veškerá nová zjištění během oprav hradu Křivoklát v roce 1993. Najdeme zde dnes asi nejaktuálnější informace, co se týče popisu hradu a údajů o skutečném stáří jeho jednotlivých částí.

Encyklopedie Českých hradů¹⁷ z roku 1996 od Tomáše Durdíka shrnuje informace o historii a popisuje hrad bez toho, že by přinášel nové informace. Autor zde ovšem hrad Křivoklát vyzdvihuje jako jednu z nejhodnotnějších hradních architektur v Čechách.

Květa Křížová sepsala v roce 1996 brožuru věnovanou křivoklátské obrazárně¹⁸. V úvodu se autorka stručně zmiňuje o všech sbírkách na hradě a dále se věnuje pouze stručným popisům vybraných obrazů z místní obrazárny. Květa Křížová se několikrát odvolává na informace z knihy od Antonína Cechnera, kdy některá tvrzení vyvrací nebo naopak potvrzuje. Brožura je svou skladbou jinak zcela jedinečná a pro předloženou bakalářskou práci velmi užitečná.

Faktograficky cenným je i Inventář fondu SOkA Rakovník - Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990¹⁹. Tento spis uspořádal v roce 1997 Jan Krško a v krátkém

¹⁴ Klára Benešovská, *Křivoklát*, Praha 1985.

¹⁵ Klára Benešovská – Jan Žižka, *Křivoklát*, 1987.

¹⁶ Vladislav Razím, *Nové poznatky z opravy Křivoklátu – východní část horního hradu*, Průzkumy památek, 1994, s. 55 – 76.

¹⁷ Tomáš Durdík, *Encyklopedie Českých hradů*, Praha 1996, s. 153 - 156.

¹⁸ Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996.

¹⁹ Jan Krško, *Inventář fondu SOkA Rakovník - Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990*, Rakovník 1997.

úvodu zde prezentuje dějiny Křivoklátu a okolí. Z publikace se dají získat některé podrobnější informace týkající se historie hradu. Autor se zaměřil i na historii celé vesnice.

Autory další brožury s názvem Hrad Křivoklát²⁰ jsou Tomáš Durdík a Květa Křížová. Autoři si dali asi nejvíce ze všech autorů brožur a krátkých popisů Křivoklátu záležet na stavebně historickém popisu a vzhledem k nedávnému roku vydání brožury jsou zde začleněny i poznatky z nejnovějších archeologických průzkumů hradu. Druhá kapitola je věnovaná všeobecně všem sbírkám na Křivoklátě. Je patrné, že autory nejvíce zaujala sbírka loveckých zbraní a saní. Přesto je takto zaměřená část v literatuře o hradě velmi vzácná.

Tomáš Durdík v roce 2000 publikoval knihu s názvem *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*²¹. V části věnované Křivoklátu se zabýval podrobným stavebně historickým popisem hradu. Text je svým pojetím velmi podobný knize Křivoklát od autorů Jiřího Kaše, Jana Jakuba Outraty a Zdeňka Helferta. Popis předního českého castelologa je na velmi vysoké úrovni a je i dost podrobný, přestože se jedná jen o krátký encyklopedický text. Tomáš Durdík je také autorem teorie, kterou pochopitelně uvádí i ve své knize, že výstavba hradu Křivoklát probíhala až do 80. let 13. století ve třech etapách. Autor se ve většině svých tvrzení odvolává na archeologický výzkum, jemuž byl přítomen. (Např. „Toto původní hradiště však (jak ukázal archeologický výzkum) s největší pravděpodobností stálo na jiném místě.“²²) Také během konkrétního popisu jednotlivých etap, kdy T. Durdík uvádí, kdy která část hradu přesně vznikla, se hojně vyskytuje odvolání na archeologický výzkum. (Např. „Raně gotická fáze hradu je klasickou a díky dlouhodobému archeologickému výzkumu asi i nejdokonaleji poznanou ukázkou hradu s obvodovou zástavbou.“²³)

Samozřejmě nelze opomenout ani průvodce z roku 2005, který se tradičně jmenuje *Křivoklátsko*²⁴. Autorka Marcela Zíková se v této knize věnuje podrobnému popisu celé křivoklátské oblasti. Ke Křivoklátu se vztahuje jen krátký text a opět je zde především popsán stavebně historický vývoj a opět je uvedena zmínka o literárních dílech spojených s hradem.

²⁰ Tomáš Durdík – Květa Křížová, *Hrad Křivoklát*, Libice nad Cidlinou 1997.

²¹ Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 299 - 303.

²² Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 299.

²³ Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 302.

²⁴ Marcela Zíková, *Křivoklátsko*, Velké Přílepy 2005.

V současnosti je nejaktuálnější literaturou katalog k výstavě Přemyslovské Křivoklátsko, 900 let hradu Křivoklát²⁵. Katalog editora Vladimíra Razíma vyšel v roce 2010. Úvodem přináší katalog krátký text o výstavě samotné a poté historii hradu v době přemyslovské. Katalog obsahuje texty věnované nejen celému Křivoklátsku, ale i samotnému hradu. Je zde uvedena řada zajímavých plánů, starých fotografií a kreseb, vždy kvalitně popsaných mnohých v dosavadní literatuře nepublikovaných.

V roce 2011 editoval Jan Černý knihu Rakovnický historický sborník²⁶, která obsahuje celou kapitolu o lovu. Křivoklát byl lovecký hrad a dodnes je tato skutečnost vyzdvihovaná během prohlídek stejně jako to, že zde bylo jedno z nejkřutějších vězení. V textu jsou sice popsány dva významné hony na Křivoklátsku²⁷, ale k tématu své bakalářské práce jsem zde žádnou informaci nezískala.

V časopisu Památky středních Čech vyšel článek Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny²⁸. Autory článku jsou Pavel Kroupa a Jaroslava Kroupová a článek byl napsán pro druhé číslo časopisu roku 2012. Jak už napovídá název článku, je celý zaměřen pouze na hradní kapli. Autoři se věnovali porovnání kaple s několika dalšími svatostánky nejen v Čechách a přinášejí i částečný ikonografický popis hlavní oltářní skříně a opět následné srovnání s oltářem v další kapli. Tento článek obsahuje nejaktuálnější popis kaple a je jako zdroj zcela jedinečný. V žádné jiné literatuře se autoři nevěnovali tolik popisu samotné kaple jako právě v tomto článku.

V roce 2012 probíhala v Kutné Hoře výstava pod názvem Europa Jagellonica 1386 – 1572²⁹ a k této příležitosti sestavil Jiří Fajt katalog výstavy. Na tuto akci byla zapůjčena některá umělecká díla z hradu Křivoklát, tudíž nelze tuto publikaci opomenout. Je zde vždy krátký historický úvod periody, do které spadají exponáty zpracované v katalogu. Cenné jsou zde především zevrubnější popisy děl zapůjčených z Křivoklátska. Jedná se o díla ze stálé gotické expozice Křivoklátska, kterým se věnuje i

²⁵Vladimír Razím, *Přemyslovské Křivoklátsko, 900 let hradu Křivoklát*, Praha 2010.

²⁶ Jiří Hrbek, *Císařský hon na křivoklátském panství v roce 172*. In: Jan Černý, *Rakovnický historický sborník*, Rakovník 2011, s. 5 - 27.

²⁷ V roce 1721 uspořádal Jan Josef z Valdštejna hon pro Alžbětu Kristýnu, manželku Karla VI a na počest tohoto lovu byla zhotovena socha sv. Jana Nepomuckého, kdy se spekuluje, že se jedná o dílo Brauna. Druhý hon proběhl v roce 1723 a byl opět uspořádán Janem Josefem z Valdštejna ale tentokrát pro samotného Karla VI. Jiří Hrbek, *Císařský hon na křivoklátském panství v roce 1721*, In: Jan Černý, *Rakovnický historický sborník*, Praha 2011, s. 5 – 27.

²⁸ Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, *Památky středních Čech XXV*, Praha 2012, s. 1 - 13.

²⁹ Jiří Fajt, *Europa Jagellonica 1386 – 1572*, Praha 2012, s. 55 - 58.

předložená bakalářská práce. Mnohé informace katalogu byly v literatuře publikovány poprvé.

2. Historie hradu (obr. č. 1)

Název hradu je podle tradice odvozen od původního vzhledu krajiny, ve které se dnes Křivoklát nachází. Oblast měla být porostlá křivými stromy neboli „kláty“ a ze spojení slov „křivé kláty“ mělo vzniknout dnešní slavné jméno hradu. (obr. č. 2) V první polovině 13. století byl hrad velmi oblíbeným sídlem krále Václava I.³⁰, který zde trávil mnoho času v družině svých německých rytířů. A právě v této době vznikl pro hrad Křivoklát německý název Burgelin neboli Burgleis, který se později špatnou výslovností změnil na Pürklitz. Dalším obecným označením hradu bylo latinské Castellum.

Jeden z nekrásnějších a nejvýznamnějších českých hradů se nalézá na chráněném území CHKO Křivoklát. V okolí hradu vznikly během let dvě osady - a to Amalín a Budy. Teprve v roce 1886 byly tyto vesnice spojeny a vzniklo dnešní městečko Křivoklát. První zachovaná písemná zmínka o hradu pochází z roku 1110 a autorem této zmínky nebyl nikdo jiný než kronikář Kosmas. Křivoklát byl tedy založen nejspíše ve 12. století a od té doby až po založení Karlštejna byl tento hrad jedním z předních královských hradů. Karel IV. dokonce v *Majestas Carolina* Křivoklát přiřadil k těm hradům, které nesmí být z korunního jmění nikdy prodány ani zastaveny. Historie hradu je velmi poznamenána politickými dějinami českých zemí. Hrad pamatuje vládu dynastie Přemyslovců, Lucemburků, ale i Jagellonců. Vždy byl znakem vyspělosti královského dvora a vojenské síly. Vývoj Křivoklátu prošel několika uměleckými fázemi. Architektura hradu nese stopy jak rané gotiky, tak i její vrcholnou formu, která se vztahovala ke konci 15. století. Gotická tvář hradu je ovšem dosti poznamenána rozsáhlými opravami v 19. století. V roce 1929 se tento významný hrad stal majetkem československého státu. Od této doby se stát snaží zachovat tuto výjimečnou památku pro pozdější generace. Dnes již můžeme mluvit o národní kulturní památce³¹.

Jak jsem zmínila, Křivoklát se řadí ke hradům královským. Tato sídla vznikala, aby reprezentovala ve své době velmi významný středoevropský český stát. Jejich založení je také často spojováno s obdobím upevňování feudálních vztahů a panovnické moci v zemi. A právě hrad Křivoklát patřil mezi nejvýznamnější reprezentanty

³⁰ V encyklopedii českých hradů jako jediný tvrdí Tomáš Durdík, že je možné, že hrad založil už Přemysl Otakar I. a Václav I. jej pouze dostavěl. Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, str. 299.; J. Krško, *Inventář fondu SOkA Rakovník. Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990*, Rakovník 1997, str. 1.

³¹ Hrad Křivoklát byl prohlášen za národní kulturní památku České republiky v roce 1989.

královské moci po celé 14. až 16. století, kdy jagellonský panovník 9. září 1522³² nechal znovu vysvětit křivoklátskou kapli. Avšak opravy na hradě můžeme považovat, již jen za gesto dokazující panovníkův zájem o české království, neboť nově upravený hrad pro reprezentační příležitosti ani v roce 1516 zemřelý Vladislav ani jeho syn zabitý v roce 1526 v bitvě u Moháče nemohli využít.

Hrad má neobyčejně bohatou historii. Avšak nesmíme se nechat zmýlit dnešním romantickým vzhledem, který nás unáší do snových představ. Křivoklát nebyl vždy jen centrem loveckých povyražení a reprezentačním sídlem, ale byl využíván i jako jedno z nejkřutějších vězení své doby, což dokazují návštěvníkům přístupné prostory, které sloužily jako vězeňské cely. Každý průvodce zdůrazňuje, jak krutým podmínkám byl vězeň vystaven, uzavřen v naprosté tmě. Neméně děsivým důkazem krutosti křivoklátského vězení je, dnes již pro snadný přístup návštěvníků, probouraná hladomorna, která, i když je nyní dveřmi přístupná, působí dosud velmi nepříjemně a stísněně, což opět podtrhne průvodce poznámkou o 7 metrové šířce zdí této věže.

Díky Kosmovi vzniklo několik legend o hradě knížete Kroka (první zmínky 1110). Podle mnohých byl tímto hradem Krakov, který měl mít od slavného Kroka odvozené jméno. Ale naopak historik Jan Renner uvádí v rukopise knihy o Krakovci, že Kosmas psal o jakémsi nejmenovaném hradě v lesích u Zbečna, který měl být pojmenován podle knížete Kroka³³. Později autoři chybně psali, že se jedná o Krakov (staročeský hrad, dvorec s opevněnou dřevěnou tvrzí) nebo Krakovec (středověký kamenný hrad). Ale ve skutečnosti se nejspíše jednalo o starý románský hrad v blízkosti dnešního Křivokláta neboli Hrádek (předchůdce současného hradu Křivoklát)³⁴. A nejspíše právě Hrádek, staré přemyslovské hradiště se kníže Vladislav rozhodl přebudovat a opevnit. Přesto však zanikl a místo něho byl vystavěn gotický kamenný hrad Křivoklát. Nyní se prameny rozcházejí, neboť v některých je uvedeno, že Křivoklát nechal vybudovat král Václav I. a jeho syn Přemysl Otakar II. někdy v letech 1230-80, ale objevují se také informace, že první přípravy budování hradu mohly proběhnout už za Přemysla Otakara I.³⁵ Hrádek je nám dnes známý pouze

³² Dle zjištění Kláry Benešové se toto datum nevztahuje ke svěcení hlavního oltáře, ale ke svěcení v té době nejspíše bočního oltáře sv. Anny.

³³ Jan Renner, *Krakovec*, 1942 napsáno, nepublikováno, s. 5. (uložen ve Státním okresním archivu Rakovník)

³⁴ Jan Renner, *Krakovec*, 1942 napsáno, nepublikováno, s. 7. (uložen ve Státním okresním archivu Rakovník)

³⁵ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 13.; Dr. E. Fait - J. Felcman - A. Jirásek, *Čechy. Díl XI Rakovnicko, Slansko a Středočeské meziříčí*, Praha 1903, str. 42.; August

z dochovaných písemných pramenů a v křivoklátských lesích po něm není ani památka. Hrádek byl využíván opravdu pouze jako lovecké sídlo, ale jeho pozdější modernější a mnohem honosnější nástupce byl již stavěn jako sídlo panovníka. Hned ve 13. století se Křivoklát stal stálým sídlem vojenské posádky a správních úřadů. Často na hradě pobýval samotný král, který zde vydával mnoho listin, ale také věznil významné státní vězně. Nadále hrad plně vyhovoval také jako lovecký.

Za vlády Lucemburků byl hrad vzhledem k politickému dění velmi významný. Jako panskou zástavu získal Křivoklát od Jana Lucemburského Vilém Zajíc z Valdeka, kterému byl také v roce 1316 svěřen do opatrovnictví budoucí slavný císař a král Karel IV. Mladý králevic Karel zde strávil nemalou část svého dětství. V jedné části literatury se můžeme dozvědět, že jeho dětství zde bylo šťastné, a proto si hrad oblíbil³⁶, v dalších pramenech se však naopak dočteme, že Karel byl na Křivoklátě vězňem, ale i přes trpké vzpomínky hrad opět navštívil i se svou manželkou hned po návratu z Francie v roce 1333. Nikdy se však nevěnoval jeho úpravám, což by nasvědčovalo, že k hradu ve skutečnosti opravdu až tak dobrý vztah neměl, jen si uvědomoval, o jak významnou stavbu se jedná. K pobytu Karla IV. a jeho manželky na hradě se také vztahuje jedna romantická legenda, která vypráví o tom, že Karel IV. nechal v širokém okolí hradu pochyťat všechny slavíky a následně je nechal vypustit v podhradí, aby svým zpěvem potěšili těhotnou Blanku z Valois.³⁷ Asi nejznámější český panovník zde také nechal vychovat svého syna Václava IV., který si jako vášnivý lovec hrad zamiloval. Často zde i jako pozdější panovník pobýval a hrad se za jeho vlády dočkal i některých stavebních oprav. Ve 14. století totiž hrad vyhořel a až do vlády Václava IV. se téměř nijak neopravoval. O hrad projevoval zájem i Zikmund, bratr Václava IV., který se pokoušel hrad získat v roce 1402 a dokonce sem nechal v roce 1420 na nějakou dobu převést korunovační klenoty a zemské desky. V roce 1422 ovšem hrad znovu vyhořel a navíc jej obsadili Pražané a na Křivoklátě zůstal Absolon z Chřívce s posádkou. Ještě téhož roku husity z hradu vyhnal Aleš Holický³⁸ ze Štenberka, kterého se naopak pokusil

Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, Praha 1891, str. 15.; Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, str. 299.; Jan Krško, *Inventář fondu SOkA Rakovník. Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990*, Rakovník 1997, str. 1.

³⁶ Zdeněk Helfert – Jirí Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 19.; August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, Praha 1891, str. 18-19.; Dr. E. Fait - J. Felcman – A. Jirásek, *Čechy. Díl XI Rakovnicko, Slansko a Středočeské mezíříčí*, Praha 1903, str. 42-43.

³⁷ K. J. Nitsche, *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklátu*, Křivoklát 1895, s. 20.

³⁸ Antonín Cechner ve své knize píše, že hrad vysvobodil z husitského obležení Hanuš z Kolovrat a Aleš Holický pomáhal až při bojích s Žibřidem. Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých*

vypudit Žibřid z Chříče, bratr Absolona, ale toto tažení bylo neúspěšné a hrad zůstává v rukou Holického až do roku 1454. V různých publikacích je uvedeno, že hrad vykoupil až Jiří z Poděbrad nebo Ladislav Pohrobek, ale literatura se již shoduje na tom, že nový majitel se o hrad zničený požárem nijak nestaral. Vladislav Jagellonský byl známý tím, že se přestavbám významných českých královských staveb dosti věnoval, i přestože po dobu své vlády pobýval v Uhrách. I na Křivoklátě proběhly stavební úpravy. Hrad byl zdánlivě připravován pro pobyt panovníka, ale ten zde doopravdy nikdy nepobyl déle, než bylo nutné. Lovu se nevěnoval, tudíž pro něho Křivoklát byl významný jen jako vězení. Ale i za takovýchto podmínek zde za Vladislava proběhly asi nejvýznamnější úpravy, které výrazně poznamenaly slohový charakter Křivoklátu. Další český panovník Ferdinand I. krátce po svém nástupu na trůn pronajal hrad i okolní panství v roce 1532 Petru Holému z Chrastu a na Petrovicích, ale již v roce 1542 byl hrad znovu zahrnut do královského majetku a sloužil nadále jako vězení a bylo zde popraveno mnoho politických odpůrců³⁹. Mezi nejznámější vězně na Křivoklátě patřil biskup českých bratří Jan Augusta, který zde byl vězněn společně se svým blízkým spolupracovníkem Jakubem Bílkem v letech 1548-1564. Oběma se pobyt ve vězení nepatrně zlepšil díky Filipíně Welskové, která na hradě po dlouhá léta žila se svým manželem Ferdinandem Tyrolským a za vězně se přimlouvala. Ferdinand Tyrolský získal v roce 1565 hrad do přímé zástavy za slib, že jej opraví. Za Rudolfa II. byl hrad na nějakou dobu dán do zástavy Jiřímu z Lobkovic, ale po vykoupení opět sloužil jako vězení. Dalším významným vězněm byl alchymista a dobrodruh Eduard Kelley.

Následovalo pro hrad neklidné období, kdy byl vypleněn Sasy, znovu vyhořel a následně putoval do panských rukou. Hrad spravovali Schwarzenberkové, Valdštejnové a nakonec jej definitivně získali v roce 1734 Fürstenberkové a od tohoto roku Křivoklát také přestává být vězením. V roce 1826 na hradě vypukl další požár, který zničil snad vše, co zůstalo nepoškozeno po předchozím požáru v roce 1643 (obr. č. 3, 4, 5, 6), kromě kaple a velkého rytířského sálu, a dokonce hrozil úplný zánik hradu. Tehdejší majitel nechal provést jen ty nejnutnější opravy a až jeho nástupce nechal hrad úplně zrekonstruovat za pomoci slavného archeologa Jana Erazima Wocela.

v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát, Praha 1911, s. 6.

³⁹ Např.: dr. Václav Mítmánek a Burian Hroznata Prostiborský z Vrtby. K. J. Nitsche, *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklátu*, Křivoklát 1895, s. 28.

Jan Renner ve své knize uvedl, že v roce 1756 již byla na Křivoklátě zřízená jednotřídka pro všechny děti zdejšího služebnictva⁴⁰. Pro velký počet dětí se musela zavést v roce 1785 i druhá třída. Obě třídy sídlily pod hradem v knížecím domě (dnešní kovárna). V roce 1805 se celé působení školy přestěhovalo na krátkou dobu přímo do hradu, ale už v roce 1826 byla založena samostatná budova, kde byl prostor už pro tři třídy.

Od 16. až do poloviny 19. století tedy hrad značně upadá a ztrácí na své věhlasnosti, ale přesto Bohuslav Balbín v 17. století Křivoklát řadí mezi nejzachovalejší ze všech starých hradů. Začíná se projevovat kapitalismus a majitelé hradu se o Křivoklát zajímají pouze, co se týče hospodářství a následného výdělku. Až Karel Egon z Fürstenberku projevil o hrad větší zájem, nechal vypracovat řadu návrhů na jeho opravy a řada z nich byla také zrealizována. Karel Egon byl nejvýznamnějším majitelem z rodu Fürstenberků z hlediska renovace Křivoklátu a dnes je také připomenut nádherným pomníkem nedaleko hradu. U pomníku je zřízena vyhlídka a je odsud nejkrásnější pohled na celý hrad. Pomník (obr. č. 7, 8, 9) byl vystaven podle návrhu architekta Antonína Jiruše v gotizujícím stylu v letech 1858 – 1860⁴¹. Na pomníku je umístěno mramorové poprsí zobrazující Karla Egona Fürstenberka. Autorem této busty byl Emanuel Max. Opravy pokračovaly ještě po další dvě generace za pomoci vynikajících architektů Humberta Walchera von Molthein, Josefa Mockera a Kamila Hilberta. Postupně se sem Fürstenberkové stěhovali natrvalo, dokonce na Křivoklát nechali převézt i rodinný archiv a knihovnu. V roce 1929⁴² odkoupil hrad od Fürstenberků československý stát a veškeré písemnosti přešly spolu s Křivoklátem do majetku státu. Část knihovny je dodnes na hradě a je součástí stálé expozice. Některé spisy je možné si i zapůjčit a následně studovat, samozřejmě v prostorách hradu. Až po roce 1948 proběhly další drobné opravy a úpravy v hradní instalaci, kdy mezi nejvýznamnější patří umístění stálé expozice pozdně gotického umění v sále, kde byla do druhé poloviny 19. století knihovna. Velká část expozice gotického umění byla nedávno zapůjčena na výstavu Europa Jagellonica a právě z tohoto důvodu byla celá expozice po dobu konání výstavy na hradě nepřístupná.

⁴⁰ Jan Renner, *Popis politického a školního okresu Rakovnického*, Rakovník 1902, s. 129.

⁴¹ V roce 1860 bylo také založeno zámecké kaplanství. Jan Renner, *Popis politického a školního okresu Rakovnického*, Rakovník 1902, s. 128.

⁴² V rámci pozemkové reformy přešla malá část Křivoklátu do správy československého státu už v roce 1921, ale až v roce 1929 bylo odkoupeno celé panství i s majetkem. Jan Krško, *Inventář fondu SOKA Rakovník - Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990*, Rakovník 1997, s. 3.

Z rozsáhlého archeologického výzkumu můžeme vyvodit, že hrad Křivoklát je novostavbou, což znamená, že nestojí na pozůstatcích nějaké předešlé stavby. Ukázalo se, že hrad vznikl v rozmezí několika desetiletí završených nejspíše rokem 1287, kdy byla poprvé vysvěcena místní kaple. „Zatímco Dobroslava Menclová předpokládá dvě etapy výstavby, nejnovější bádání vycházející z archeologického výzkumu (Tomáš Durdík) předpokládá tři etapy vzniku. Ovšem s tím, že nešlo o tři oddělené stavební akce, ale spíš o kontinuální budování jednotlivých objektů se zřetelem k zachování obranyschopnosti hradu během stavby.“⁴³ V roce 1307 na Křivoklátě vypukl požár a podle Durdíka právě během požáru byl úplně zničen palácový dvoutakt, kdysi stojící kolmo na severní stranu dolního nádvoří.

„K nejstarší stavební fázi patří západní palác, vnější zeď jižního traktu v přízemí, dále velká obytná věž a celé opevnění horního hradu i plochy dnešního spodního nádvoří.

Ve druhé etapě – tedy zhruba po polovině 13. století – vzniklo jižní křídlo horního hradu, průjezd starého paláce a příčná palácová stavba na dolním nádvoří.

Ve třetí etapě byla uzavřena stavba horního hradu vybudováním kaple v prvním patře jižního křídla, když předtím byly prokopány podlahy v přízemí a tyto místnosti zaklenuty. V prvním patře starého paláce byl vystavěn velký sál. Dále byl vybudován trakt při severní hradbě; rozsah této stavby je však dnes těžko zjištělný. Došlo také k další úpravě příčného křídla v dolním hradě.

Celá stavba byla uzavřena vysvěcením kaple v roce 1287. Není však vyloučeno, že k tomuto datu byla ukončena pouze výzdoba kaple, zatímco ostatní stavební práce skončily dříve. Hrad v tomto rozsahu a podobě trval do roku 1307 a nebyl již výrazně upravován.“⁴⁴

⁴³ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 14.

⁴⁴ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 15.

3. Architektonický popis hradu (obr. č. 10)

3.1. Dolní hrad

Původně stál hrad pravděpodobně samostatně uprostřed lesů. Později bylo lidem, kteří na hrad docházeli za prací, dovoleno, aby si v podhradí postavili skromné chaty neboli boudy. Od slova boudy byl odvozen název pro nově vzniklou osadu Budy. Na počátku 19. století stálo východně od hradu jen několik menších domků kolem kostela. Ale i tato osada, tehdy ještě „Čamrdoves“, se začala od roku 1818 rozrůstat a v roce 1820 byla přejmenovaná na Amalín podle oblíbené kněžny Amalie z Fürstenberku. Jak již bylo řečeno, v roce 1886 se vesnice Budy a Amalín spojily a vzniklo dnešní městečko Křivoklát.

Jedna z nejhodnotnějších architektur v Čechách, středověký hrad Křivoklát, byla vystavěna na trojúhelné nepravé ostrožně. Archeologický průzkum dokázal, že na tomto místě žádná jiná stavba dříve nestála. Umístění hradu bylo zvoleno adekvátně k jeho původní funkci. Jakožto lovecký hrad byl Křivoklát oblíben mnoha svými obyvateli. Později byl hrad využíván i jako vězení a do podvědomí lidí se zapsal jako jeden z nejkrutějších trestů pro odsouzené.

Návštěvník ke hradu přichází po vydlážděné cestě (obr. č. 11) upravené za Vladislava Jagellonského. Z jedné strany je lemovaná kamennou zídkou, po druhé straně jsou první budovy hradu. Turisté se mohou od samého začátku obdivovat důmyslnému opevnění hradu, kdy například parkán byl dostavěn až za vlády Vladislava Jagellonského. Přímo na hradní opevnění je přisedlá nově opravená budova, ještě nedávno využívaná jako hradní pokladna pro turisty (obr. č. 12). Stavba je nepravidelná, jednopatrová s jednou řadou oken s profilovanou šambránou. Budova má jednoduchou sedlovou střechu, také přisedlou ke hradbám. Na vzdálenější straně od hradeb je schodiště vedoucí ke vchodu se stříškou a zároveň ke vchodu do menší snížené budovy, stejně řešené. Bok této stavby je ponechán v původní podobě, je kamenný se čtyřmi drobnými otvory podobnými střílnám. Přejít mezi střechami těchto dvou staveb zjemňuje oplechovaný kabřinec (obr. č. 13).

Na bývalou pokladnu navazuje věž čtvercového půdorysu s valbovou střechou s vikýři (obr. č. 14). Čtyřpatrová věž prošla také restaurátorskými opravami. Je lemována nárožní bosáží. Dvě patra jsou naznačena malými okny s jednoduchou šambránou, následuje oddělení římsou, nad níž jsou směrem od hradeb ve dvojici

dekorovanější okna. Mají opět jednoduchou šambránu, podokenní římsa připomíná dva klenáky.

Směrem od věže k bráně je kamenná zídka, která zakrývá vyvýšení terénu. Na této zídce stojí další budova (obr. č. 15, 16). Pod fasádou místy prosvítá kamenné zdivo. Stavba má dvě patra, v přízemí tři slepé arkády vždy s oknem s profilovanou šambránou, dekorativním klenákem a podokenní římsou. Mezi jednotlivými arkádami jsou jednoduché gotické opěráky. V patře je osm oken se šambránou, šest oken má samostatnou nadokenní římsu a dvě prostřední okna mají nadokenní římsu společnou. Stavba je zastřešena sedlovou střechou, pod kterou je korunní římsa.

Vstupní brána (obr. č. 17) na první nádvoří dolního hradu, tzv. Prochoditá věž, navazuje přímo na stavbu s arkádami. Prochoditá věž vznikla v době vlády Václava IV.. Byla značně poškozena požárem v roce 1826 a Fürstenberkové byli nuceni ji opatřit novou helmici. Návrhy na novou helmici předložil stavitel Wyttek (Vítek), který do svých kreseb dokázal vtisknout stopy doznívajícího baroka a v té době aktuálního klasicismu s gotizujícími prvky (obr. č. 18). Věž stojí na značně sníženém terénu oproti úrovni nádvoří na severní straně. Vstup je ve tvaru lomeného oblouku a má kamenné ostění. Nalevo vedle brány je menší socha muže (obr. č. 19) v krátkých, doširoka tvarovaných kalhotách, tvarem připomínající české „pocivice“. Postava má dále dlouhý kolový plášť bohatě našaseným nad levým ramenem, štít a zvláštní pokrývku hlavy připomínající kněžskou čapku. Je možné, že se jedná o svatého Václava, patrona českých zemí, jehož osoba je několikrát připomínána v hradní kapli. Nad branou je stříškou chráněný kamenný reliéf (obr. č. 20). Uprostřed je štít s českým lvem se dvěma ocasy, tedy znakem českých zemí, nad lvem je královská helmice s korunou a peřím. V rozích reliéfu jsou dva další štíty s písmenem W připomínajícím někdejšího majitele, mecenáše hradu a objednavatele tohoto reliéfu, Vladislava Jagellonského. Nad levým písmenem W je také koruna. Pozadí reliéfu zdobí bohatý rostlinný motiv.

Návštěvník na nádvoří projde branou, která vede do chodby zaklenuté křížovou klenbou bez žeber (obr. č. 21). Hned za branou je možno vidět po levé straně výklenek se dvěma střílnami (obr. č. 22). Asi ve středu chodby je po levé straně vstup do místnosti, která je dnes využívána jako pokladna. Místnost je uzavřena mohutnými dřevěnými dveřmi ve tvaru lomeného oblouku s kováním, lemovanými kamenným ostěním. Naproti těmto dveřím je další brána vedoucí do prostor parkánu s rampouchy (obr. č. 23).

Pokud návštěvník projde celou vstupní chodbou, ocitne se na prvním nádvoří dolního hradu. Po ohlédnutí lze spatřit Prochoditou věž s hodinami, která se tyčí nad vstupní branou (obr. č. 24). Je čtyřpatrová a zastřešená zděnou jehlancovou helmicí. Pod střechou je korunní římsa segmentově prohnutá, aby pomyslně obkreslila hodiny na věži. Pod hodinami jsou tři malé otvory v jedné linii. Směrem dolů jsou čtyři okna nestejně velká a nesouměrně rozestavená. Při pohledu na věž po levé straně pokračuje kamenná zídka a na vyvýšeném terénu jsou vstupní dveře do věže.

Nad dveřmi je přechod z horního hradu do Prochodité věže. Balkon (obr. č. 25) vznikl v 15. století a ještě v 19. století byl zastřešen. Je ve výši rytířského sálu a v balustrádě je sedm znaků (obr. č. 26) popisovaných Antonínem Cechnerem⁴⁵ a Augustem Sedláčkem⁴⁶. Poznatky obou jsou pečlivě zopakovány a rozebrány v článku „Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě“, kde autor Alois Nechleba⁴⁷ uvedl další teorii výkladu znaků na balustrádě. Podle Aloise Nechleby se všech sedm znaků vztahuje k době panování Vladislava Jagellonského. Z horního hradu lze přejít spojovací chodbou ještě o patro výš na hodinovou věž.

Další budova po levé ruce příchozích je dnešní sídlo správy hradu (obr. č. 27). Budova vznikla někdy v průběhu 16. století. Stavba je zrenovovaná a přizpůsobená pobytu pracovníků a průvodců hradu. Na jižní straně jsou dodnes zbytky raně gotického zdiva. Jedná se o patrovou sedmiosou stavbu. Do budovy se vchází po dvouramenném schodišti lemovaném ozdobným železným zábradlím. Schodiště vede ke dvěma vchodovým dveřím se světlíky vždy na kraji budovy. Pod schodišti jsou vytvořené dva výklenky s okny a vchodem do sklepení. Mezi dveřmi je pět oken s jednoduchou šambránou. Nad okny se nachází klasická korunní římsa. Celá stavba je zastřešená sedlovou střechou se dvěma vikýři.

Sousední budova (obr. č. 28) je také zrenovovaná. Budova byla postavena za vlády Vladislava Jagellonského, nejspíše v letech 1492 – 1493, jako nový hejtmanský dům. Požáru 18. srpna 1826 podlehla nejen pozdně gotická střecha a krovky vladislavského purkrabství, ale i další prostory a střechy dolního hradu. Střechy všech staveb dolního hradu byly opraveny v průběhu 19. století po ničivém požáru a tuto

⁴⁵ Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911, s. 30 - 31.

⁴⁶ August Sedláček, *Hrady zámky a tvrze království Českého (díle VIII.)*, Praha 1891, s. 8.

⁴⁷ Alois Nechleba, *Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě*. In: A. Bayer a kol., *Krásy našeho domova*, Praha 1941, s. 141 – 144 a 153 – 155 a 187 - 188.

novou podobu si zachovaly dodnes. Stavba je opět patrová s korunní římsou a sedlovou střechou s vikýři. Na boku bývalého purkrabství se dodnes zachoval mohutný pozdně gotický opěrák. Budova s nárožními kvádrovými armaturami má čtyři okenní osy. Nad vchodovými dveřmi je opět světlík. Vlevo dole jsou malé dveře s kamennou šambránou vedoucí zřejmě do sklepení, kolem nich je vytvořený oblouk z kamenných kvádrů.

Kolmo k budově popisované v minulém odstavci je situována již nezrenovovaná budova (obr. č. 29). Právě tuto stavbu nechal postavit Václav IV. jako nový purkrabský palác, z něhož se dodnes dochovalo pouze obvodové zdivo. Stavba byla opravena po požáru v roce 1422 jen zběžně a to až někdy po roce 1492, kdy byla pouze zastřešená. V 15. století purkrabství ztratilo svou původní funkci, stalo se obyčejnou hospodářskou budovou a právě proto bylo v 19. století rozšířeno směrem na sever (obr. č. 30). Stavba je patrová, má nepravidelně rozmístěná různě velká okna a sedlovou střechu. Kolem některých oken jsou znatelné kamenné kvádry, které naznačují podobu původních pravoúhlých oken ze 14. století. Do budovy se vchází po schodech, dveřmi krytými stříškou. Vedle schodiště jsou vystavené některé mučící nástroje jako atrakce pro turisty, ale jedná se pouze o repliky. Uvnitř budovy probíhá celou sezónu výstava.

Jak již bylo řečeno, další stavba (obr. č. 30) dolního hradu je součástí hospodářského zařízení a vznikla v 19. století. Má sedlovou střechu s vikýřem. Celá architektura je pomyslně rozdělena na tři části pomocí vyvýšeného pruhu na střeše. Každá část má samostatný vchod. První část dnes slouží jako tesařská dílna a prodejna. Právě u této části je na střeše vikýř a jsou zde různě rozmístěná a různě velká okna, z nichž jedno již působí moderně. Druhá část má vyvýšený vchod, ke kterému vede krátké schodiště. Dveře jsou zasazené do výklenku se segmentovým obloukem. Třetí část je nejužší a dveře jsou vsazené do výklenku s mírně stlačeným obloukem. Tato třetí část je jako jediná viditelná i z boku (obr. č. 31), kde je na valbě střechy vikýř dvě zazděná okna.

Mezi již popisovanou a následující budovou je v severozápadním nároží malý prostor (obr. č. 32), který kryje hradba s malou baštou s kuželovou zděnou helmicí. Hradby jsou po celou dobu sezóny volně přístupné nízkým schodištěm, které návštěvníka dovede až k věži Huderce (obr. č. 33) vystavěné za vlády Václava IV.. Prošla značnými pozdně gotickými stavebními úpravami. V minulosti zde bývala černá kuchyně a na severní fasádě je dodnes patrný komín. Věž je třípatrová, na čtvercovém

půdorysu a má zděnou omítanou jehlancovou helmici. Z nejvyššího patra na ochozu kolem střechy je nádherný výhled na okolní krajinu a celé první nádvoří. Okna i dveře mají ozdobnější profilovanou šambránu.

Další čtyři budovy na severní straně dolního nádvoří vznikly všechny na přelomu 15. a 16. století za účelem hospodářského či obytného provozu hradu během úprav opevnění. Na Huderku přisedá další stavba dolního hradu (obr. č. 34). Je patrová se sedlovou střechou se dvěma kabřinci a vikýřem. Budova bývala využívána nejspíše jako stodola, na což poukazují dvojce otevřené dveře. Pod nimi jsou stále znatelná dvojce velká obloukovitě klenutá vrata, dnes již zazděná.

Naproti dnešní správní budově stojí asi nejrozsáhlejší budova celého dolního hradu (obr. č. 35, 36). Dnes je v části zbudovaná restaurace a během sezóny je před stavbou připravené venkovní posezení. Budova je patrová se sedlovou střechou s malými vikýři. V přízemí jsou čtyři dřevěné dveře. Kolem všech je do zdi zapuštěný mělký výklenek ve tvaru segmentového oblouku, stejně jako dvě okna blíže k Huderce. Tato dvě okna a další troje dveře mají profilované kamenné šambrány. Třetí a poslední okno v přízemí má tvar segmentového oblouku bez šambrány. V patře je celkem osm stejných oken s jednoduchou šambránou, mezi okny je vchod přístupný jednoramenným schodištěm. V přízemí jsou pod schodištěm vytvořené dva výklenky. Jeden ve tvaru plného oblouku a druhý oblouk je ve tvaru tzv. kobyly hlavy. Vchod do patra je krytý stříškou a jedná se o dveře se světlíkem. Na fasádě v úrovni prvního patra jsou jako dekorace sluneční hodiny.

Vedlejší stavba (obr. č. 37), bývalá hradní kuchyně, je patrová se sedlovou střechou s malými vikýři. Budova kuchyně odolala požáru v roce 1643. Na přelomu 17. a 18. století zanikl komín této kuchyně, a tak přestala fungovat. Do patra se jde po jednoramenném schodišti, pod kterým je vytvořený výklenek ve tvaru plného oblouku. Zbytek prostoru pod schody je zazděný. Ve výklenku jsou vchodové dveře do přízemí, kde jsou výstavní prostory. Všechna okna na budově jsou obdélníková s jednoduchou šambránou. V přízemí jsou další vstupní dveře s profilovanou kamennou šambránou. Kolem těchto dveří je opět mělký výklenek. Zde je dnes funkční kovárna, která je přístupná i z parkánu a také tady končí jeden prohlídkový okruh hradem.

Poslední budova (obr. č. 38), která přisedá na stavbu horního hradu, je patrová se sedlovou střechou s malými vikýři. Jedná se o bývalou hradní kuchyni, která přečkala požár v roce 1643. V průběhu 18. století došlo k přestavbě i této druhé kuchyně, ovšem

je zde dodnes dochovaná spodní část komína na půdě. Stavba je celá na vyvýšeném terénu, tudíž se i do přízemí jde po schodišti, kde se dnes točí místní pivo jako odkaz na někdejší královský pivovar při hradě Křivoklát. Do patra se vchází po schodech s železným zábradlím, které v přízemí vytváří kolem vchodových dveří výklenek. V patře jsou po obou stranách dveří krytých stříškou dvě okna s jednoduchou šambránou.

Na prvním nádvoří jsou ještě dvě pozoruhodné stavby, a to studna (obr. č. 39) a kašna (obr. č. 40). Dnes bohužel ani jedna není funkční. Kašna je přibližně uprostřed nádvoří, je železná, má tvar čtverce a je bohatě zdobená. Na bocích kašny jsou uprostřed erby a v čele stojí ozdobný sloup zakončený fiálou s kraby. Studna byla vyhloubena za krále Vladislava Jagellonského a nalézá se u starší budovy vedle Huderky. Dřevěné stavení nad studnou bylo postaveno až podle plánů stavitele Antonína Jiruše z let 1845 - 1860. Má tvar osmiúhelníku a kvůli nerovnosti terénu je na vyvýšené zídce. Studna i menší architektura chránící studnu je dřevěná. Studna má pozoruhodně zachovaný důmyslný systém sloužících k vyzvednutí vody. Ohraničující plot je kvalitní prací zručného tesaře, stejně jako strop stavby s ozdobným zakončením. Střecha má tvar osmiúhelníku a je to jakýsi zploštělý jehlan.

3.2. Horní hrad

Horní hrad vytváří charakteristickou trojúhelníkovou dispozici obrácenou k východu, kdy vrchol zaujímá velká věž. „Půdorysná dispozice vychází pochopitelně především z tvaru skalního útvaru, na kterém je postaven. Základním obrazcem je trojúhelník, do jehož vrcholu je vložena hmota horního hradu a spodní rozšířenou část zaujímá dolní hrad, zajišťující nutné zázemí hospodářské i obranné.“⁴⁸

Na prvním nádvoří se návštěvník může obdivovat západní fasádě první stavby horního hradu tvořící západní palácové křídlo (obr. č. 41). Stavba má půdorys obdélníku zakončený na severní straně obloukem a na vrcholu oblouku je navíc přisedlá věž o kruhovém půdorysu. Budova je dvoupatrová a po restaurátorských úpravách má celou fasádu ve formě rustiky. Budova je rozčleněná čtyřmi jednoduchými gotickými opěráky, které se tyčí přes celé přízemí a první patro. Opěráky byly přistavěny v době vlády Václava IV., kdy bylo provedeno také výrazné snížení terénu v průjezdu do druhého nádvoří. Terén směrem do dolního nádvoří byl snížen téměř o dva metry a

⁴⁸ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 54.

opěráky již musely být přistavěné s tím, že architekti počítali se snížením terénu na této straně budovy. V přízemí jsou tři okna obdélníková s kamennou profilovanou šambránou a dvě malá okna zakončená obloukem. Po schodišti vedoucím k poslední budově spodního hradu, kde se dnes prodává místní pivo, lze dojít ke dveřím malé kaple sloužící jako oddací síň. Mezi dvěma středovými opěráky je vytvořený velký oblouk nesoucí arkýř v prvním patře (obr. č. 42). Zdánlivě do oblouku je zapuštěná vstupní brána do druhého nádvoří horního hradu (obr. č. 43). Po levé straně brány je pozdně gotická zastřešená lodžie nazývaná vrátnicí (obr. č. 44). Vznikla také během rozsáhlých úprav Vladislava Jagellonského pod vedením Hanuše Spiese. Durdík ve své encyklopedii uvádí, že anděl jakožto štítonoš, přítomný na vrátnici, je typickým motivem Hanuše Spiese⁴⁹. Obnovena byla až během fürstenberských oprav podle plánu Josefa Mockera z roku 1883 (obr. č. 45). Podle tohoto plánu je možné odvodit, že původní je již jen tordovaný nárožní sloup a část parapetu. Strop vrátnice je zaklenut hvězdicovou klenbou (obr. č. 46). Vrátnice je ze dvou stran přisedlá k budově, dvě zbývající strany jsou zaklenuté lomeným obloukem a společně jsou podpírané sloupem s tordovaným dříkem. Prostor vrátnice je chráněn zídkou zdobenou volnou kružbovou krajkou. Nad tordovaným sloupem jsou dvě polopostavy andělů (obr. č. 47), jejichž autorem byl Josef Wild a byly dodané také dle návrhu J. Mockera. Každá figura drží v rukou erb s písmenem W, tedy signaturou Vladislava Jagellonského. Jeden z erbů má navíc jako obvykle nad písmenem královskou korunu. Podle legendy v této vrátnici stál vždy jeden z manů, vítal přijíždějícího krále a mezitím druhý z manů na krále mířil kuší kvůli bezpečnosti bez tětivy, jako připomínku pomíjivosti tohoto světa a také jako připomínku všech nehod, které české krále v křivoklátských lesích potkaly⁵⁰.

Jak již bylo zmíněno, v prvním patře nad branou je arkýř (obr. č. 42), v němž je zasazené trojdílné okno s příčnickem se šambránou bohatě zdobenou rostlinným motivem. Namísto parapetní výplně jsou zde dva reliéfy mužských polopostav. Figura vlevo představující staršího muže má bezesporu zobrazovat Vladislava Jagellonského, mladší bezvousý muž je Vladislavův syn Ludvík Jagellonský, kterému bylo autorem reliéfu v době vzniku přidáno několik let. Vladislav totiž zemřel, když byl Ludvík ještě malý hoch a tudíž se nemohli vedle sebe objevit v takovém věku, v jakém jsou zde společně zobrazeni⁵¹. V patře je dále šest dvoudílných oken s příčnickem a

⁴⁹ Tomáš Durdík, *České hrady*, Praha 1984, s. 304.

⁵⁰ Tomáš Durdík, *České hrady*, Praha 1984, s. 304 - 305.

⁵¹ Dobroslava Menclová, *České hrady. II. díl*, Praha 1972, s. 426.

s profilovanou šambránou. Nad pěti okny je kamenné kvádrování ve tvaru lomeného oblouku. Jedno okno dnes již zazděné mělo také kvádrování (obr. č. 48). Zmíněné kvádrování naznačuje podobu původních raně gotických oken, zničených během přestavby na konci 15. století. Ve druhém patře jsou pouze čtyři malá okénka různého tvaru a jedno dvoudílné okno záclonového typu s příčnickem a s profilovanou šambránou. V malé věži na kruhovém půdorysu je nepochybně točité schodiště, čemu by nasvědčovalo i nepravidelné rozmístění malých obdélníkových oken s kamennou šambránou.

Na druhé nádvoří se prochází bohatě zdobeným průjezdem zaklenutým křížovou klenbou o dvou polích (obr. č. 49). Stěny průjezdu jsou obohacené o trojdílné slepé arkády vždy se čtyřmi sloupy s hladkým dřikem a hlavicí s listovými motivy (obr. č. 50). Po stranách jsou vždy dvě arkády a mezi nimi jsou sloupy se ztrojeným dřikem a společnou hlavicí, které tvoří opěrný systém pro klenbu. Na přelomu 19. a 20. století došlo k obnově všech sloupů v tomto průjezdu. Tento zásah je však v literatuře považován za architektonicky nejslabší a nejméně citelný ke středověké památce.⁵²

Východní fasáda západního křídla (obr. č. 51) již nebyla zrenovována a je tudíž znatelné, že se jedná o nejstarší část horního hradu. Přes druhé patro vede zastřešená dřevěná pavlač podepřená dvěma opěráky a jedním opěrným sloupem s hladkým dřikem, tvořícími na fasádě slepé arkády. Nad opěrným sloupem a oběma opěráky jsou tři různé chrliče. Jediný, který lze bez problémů identifikovat, má podobu orla (obr. č. 52). V prvním patře je po pravé straně pozdně gotický přechod mezi západním a severním, tzv. Královním, křídlem (obr. č. 53). Během úprav před rokem 1925 pod vedením architekta Kamila Hilberta byl tento přechod obnoven (obr. č. 54). Přechod je krytý stříškou se síťovou klenbou zakotvenou do tří rohů přechodu (obr. č. 55). Podpěry klenby vytvořily směrem do dvora lomený oblouk bohatě zdobený motivy volné kružby s liliemi. Nad průjezdem do horního hradu je dvoudílné okno s příčnickem, vedoucí do královského sálu. V patře po levé straně je přechod se zábradlím zdobeným volnou kružbou (obr. č. 56) vedoucí přes schodiště na přechod do kaple. Zmíněné schodiště je osvětlené čtyřmi okny, která jsou rozmístěná nepravidelně po úzké části fasády západního křídla. Pod oběma přechody jsou vstupní dveře do budovy hradu.

Raně gotická podoba Severního křídla je dnes definitivně ztracená vzhledem k úpravám již na přelomu 14. a 15. století, kdy bylo křídlo rozšířeno do dnešního

⁵² Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 52.

půdorysu, a také s ohledem na skutečnost, že prakticky celé Královnino křídlo bylo nově postaveno na počátku 20. století. V roce 1826 bylo celé křídlo natolik poškozené požárem, že bylo nezbytné v roce 1878 budovu téměř celou snést, aby se nezřítla. V roce 1876 však dokumentátor hradu Antonín Jiruš zachytil podobu stavby před stržením (obr. č. 57), a tudíž je dnes možné porovnat původní vzhled s nově navrženou budovou od Josefa Mockera z roku 1884 (obr. č. 58). Nejsou přesně známy důvody, proč tento návrh nakonec nebyl proveden. Severní křídlo bylo dostavěno až pod vedením Kamila Hilberta, který se převážně držel zaměření A. Jirúše z roku 1876. Královnino křídlo (obr. č. 59, 60) je trojpodlažní, se sedlovou střechou s vikýři, a celá fasáda má formu lomového zdiva bez omítky s nárožními kvádrovými armaturami. V přízemí jsou pouze vchodové dveře s kamenným ostěním. V prvním patře jsou trojitá záclonová okna s příčnickem, s kamennou šambránou zakotvenou do ozdobných konzol s rostlinnými motivy nebo s lidskými tvářemi (obr. č. 61). Místo okenní římsy jsou zde tři klenáky dekorované korunovaným písmenem W, tedy signaturou Vladislava Jagellonského, který se zasloužil o celkovou přestavbu tohoto křídla. V druhém patře jsou dvojité záclonové okna s příčnickem (obr. č. 62). Kamenná šambrána je opět zakončená ozdobnými konzolami a místo podokenní římsy okna zdobí čtyři klenáky s korunovaným písmenem W.

Josef Mocker navrhl také celkovou regotizaci jižního křídla, která opět z neznámých důvodů neproběhla až na opravu arkýřů na jižní fasádě, kterou provedl částečně podle návrhu Mockera architekt Humbert Walcher. Jižní křídlo (obr. č. 63) je trojpodlažní se sedlovou střechou s věžičkou. V přízemí je několik malých gotických oken. Jsou zde samostatné vstupní dveře probourané během úprav za vlády Vladislava Jagellonského. Dveře mají vždy kamenné ostění a vedou do bývalých věžeňských kobek. Do prvního patra se návštěvník přímo z nádvoří dostane přes schodiště v západním křídle, které vede na přechod mezi západním a jižním křídlem (obr. č. 64). Zábradlí přechodu je dekorované volnou kružbou a je podpíráno konzolami ukotvenými v zesíleném zdivu. Přechod vede do kaple dveřmi s velkým bohatě profilovaným světlíkem. V druhém patře pravé části jižního křídla jsou dvě okna s kamennou profilovanou šambránou a vchod na drobný balkon se zábradlím s volnou kružbou podepřený dvěma konzolami (obr. č. 65). Vchod je ohraničen kamenným ostěním ve tvaru lomeného oblouku a nad vchodem se pyšní rostlinnými motivy bohatě zdobená supraporta. V levé části se rozprostírá hradní kaple, čemuž nasvědčuje i vzhled fasády.

Přes obě patra jsou tři kamenné opěráky a je zde typické chrámové okno s kružbou. Jižní křídlo volně přechází v část hradby navazující na kruhovou věž s kuželovou střechou (obr. č. 66, 67). Mohutná věž byla v minulosti opatřena klenbami, ale do 19. století se bohužel dochovaly pouze konzoly a výběhy žeber. Věž byla v rámci jagellonských úprav zvýšena, ale kvůli rozsáhlým opravám Mockera v 19. století je nelehké určit, jaká byla původní výška obytné věže. Při ničivém požáru v roce 1826 shořela nemalá část hradu včetně střech horního hradu kromě jižního křídla. Obytná věž tak zůstala až do 19. století nezastřešená, kdy novou střechu navrhl Josef Mocker. V přízemí věže je dnes nově probouraný vchod do někdejší hladomorny. Přibližně ve výšce střech zbývajících budov směrem k jižnímu křídlu jsou dveře s kamenným ostěním (obr. č. 68), ke kterým v minulosti nejspíše vedl dřevěný padací most, a obyvatelé hradu se v dobách nebezpečí mohli ukrýt v horních prostorech nedobytné věže, kde je dnes expozice loveckých zbraní.

Celý areál horního hradu je obehnan obrannou parkánovou zdí s dekorativně provedeným cimbuřím (obr. č. 69) z doby Vladislava Jagellonského. Hradby byly mimo jiné opatřeny také krytými střeleckými ochozy a arkýřovými vížkami. „Byla zajištěna pestrým rejstříkem velmi pokročilých obranných prvků, mezi nimiž nalezneme kromě bašt i bateriovou věž, bollwerk, Zlatou baštu s okrouhlým čelem a plecemi po způsobu novověkých opevnění kolmými na kurtiny, trojúhelné předbraní s kasetami a další.“⁵³ Hradby dříve chránily i dolní hrad, ale zdivo je dnes součástí mladších budov dolního hradu. Během úprav Vladislava Jagellonského vznikla také dnes již jen ve zbytcích zdíva patrná bašta na jihozápadním nároží předhradí a dnes již neexistující bašta Na liškách, která bývala při severní hradební zdi. Bašta Na liškách byla poškozena již během požáru v roce 1643, což dokazují dobové kresby a můžeme předpokládat, že po požáru v roce 1826 byla pouze odstraněna zbylá část zdíva.

⁵³ Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 302.

4. Královská kaple (obr. č. 70)

4.1. Historie

Existence jistého sakrálního prostoru je na hradě Křivoklát předpokládána již během raného středověku, ale první historická zmínka pochází až z roku 1287, kdy byla kaple poprvé vysvěcena. „I když je nutno předpokládat, že hradní kaple již byla zřízena, hmotné podklady o ní chybí. Závěry stavebně historického průzkumu zatím nasvědčují, že dnešní hradní kaple je pozdně gotickou novostavbou.“⁵⁴ O prostorách původní kaple tedy neexistují žádné písemné doklady. Nemůžeme tvrdit nic určitého o původní poloze a vlastně ani o její existenci.

Výstavba kaple proběhla téměř bez pochyb ve dvou základních stavebních etapách a vystřídali se zde dva stavební mistři. Z pamětní knihy 1680 – 1940 se také badatel může z krátké glosy dozvědět, že hradní kaple byla znovu vysvěcena 9. září 1522, po přebudování kaple dle objednávky panovníka Vladislava Jagellonského. Ovšem k tomuto datu nebyl vysvěcen hlavní oltář, ale jakýsi oltář svaté Anny, tedy zřejmě oltář boční. Je možné, že samotná kaple byla vystavěna již dříve, a to kolem roku 1490, v čemž se i shoduje většina historiků⁵⁵. Prostor královské kaple nejspíše i s kompletní výzdobou byl dokončen zřejmě už v 90. letech 15. století a stala se uměleckým vrcholem celého hradního komplexu. Přestavba kaple spadá do jedné etapy, během které byly uskutečněny opravy celého hradu. S touto stavební etapou jsou spojeni architekti Benedikt Ried a Hans Spies, který je dokonce považován za autora všech soch v kapli, jejichž slohový projev úzce souvisí s kamenickou výzdobou kaple.⁵⁶ Přestože je kaple zasvěcena Korunování Panny Marie, je její výzdoba značně zaměřena na sílu a moc českých zemí, která je zde propagována hlavně pomocí českých zemských patronů, z nichž někteří se v kapli vyskytují opakovaně.

4.2. Popis

Pavel Kroupa a Jaroslava Kroupová ve svém článku o kapli Korunování Panny Marie považují za základní vzor pro křivoklátskou kapli typický model palácové kaple

⁵⁴ Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, Památky středních Čech XXV, Praha 2011, s. 1.

⁵⁵ Například: August Sedláček, Jiří Kaše, Zdeněk Helfert, Jan Jakub Outrata, Václav Mencl, Viktor Kotrba.

⁵⁶ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 30.

jako je Sainte – Chapelle v Paříži.⁵⁷ Kaple má obdélný půdorys s předsíní a s řadou výklenků po obou stranách. Typ kaple je raně gotický, což poukazuje na stavitelův záměr navázat na tradice předchůdců a na dobu posledních Přemyslovců, ale některé architektonické prvky, jako třeba sloupy výklenků, jsou pozdně gotické. Předsíň kaple vznikla díky předělu vystavenému v době Vladislava Jagellonského. Návštěvník vejde do předsíně dřevěnými okovanými dveřmi s velkým bohatě zdobeným světlíkem (obr. č. 71). V předsíní je možné shlédnout jednoduchou hvězdicovou klenbu (obr. č. 72), napravo jsou další dřevěné dveře se sedlovým portálem vedoucí do rytířského sálu. Přímo naproti vchodovým dveřím je menší vyvýšený prostor s obdélným oknem tvořícím na venkovní fasádě arkýř a s mřížovými dveřmi, které ukrývají schodiště vedoucí na kruchtu. Tento prostor je zaklenut pozoruhodnou bohatou hvězdicovou klenbou (obr. č. 73). Arkýř ve své dnešní podobě vznikl společně s menšími arkýři v rytířském sále po roce 1900 a na zaklenutí byly použity původní raně gotické konsoly (obr. č. 74).

Do samotné síně kaple návštěvník vstoupí ohromným valeným předělem, nad nímž je bohatě zdobená kruchta (obr. č. 75, 76). V kapli Korunování Panny Marie je síťová klenba (obr. č. 77), přibližně nad oltářem ukončená vysutým svorníkem (obr. č. 78), který nemá ovšem žádnou nosnou funkci. Dřevěný svorník je zde pouze kvůli dekoraci. Má být dokonce později dodaný a je ozdobený drobnou figurou lva jakožto symbolem českých zemí. Žebra kleneb se sbíhají do konzol zdobených fiálami s kraby nebo rostlinnými motivy (obr. č. 79). Na každé straně místnosti jsou tedy tři konzoly, které mají po stranách vždy dva podstavce se sochou jednoho z dvanácti apoštolů. Za oltářem jsou dále dvě konzoly stejně řešené, ale po stranách mají celkem čtyři české zemské patrony. Nad každou sochou je bohatě zdobený baldachýn. V kapli je celkem šest dřevěných lavic (obr. č. 80), které mají na koncích vyřezanou vždy jednu figuru představující draka nebo jiné bájně stvoření a dle pověsti si hříšní věřící vždy sedali do lavic, na kterých byla taková figura, která by zosobňovala jejich vlastní hříchy⁵⁸. Na každé straně kaple jsou dvě sedile předělené sloupkem uprostřed, s vimperky obohacenými fiálami s kraby (obr. č. 81). Dělicí sloupky mají tordované dřívky, dva jednoduché a dva s rostlinným dekorem (obr. č. 82). Za mříží oddělující kněžiště je další sedile, nejspíše královská (obr. č. 83). Je bohatěji zdobená, má celkem tři

⁵⁷ Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, Památky středních Čech XXV, Praha 2012, s. 1 - 13.

⁵⁸ Na tento detail poukazují průvodci během prohlídky kaple.

vimperky s konzolami, ale tentokrát není předělená sloupy. Mezi postraními okny jsou velká gotická okna s kružbou (obr. č. 84), stejné okno je i nad královskou sedílí. Další, tentokrát o něco menší okno je téměř za oltářem, ale je obohacené o zvláštní, ze Štrasburku dovezené vitraje, zobrazující dva české zemské patrony (obr. č. 85). Nalevo od oltáře jsou ozdobné dřevěné dveře s výrazným sedlovým portálem, které vedou do sakristie (obr. č. 86). Nejvýraznějším motivem celé kaple je bezesporu hlavní oltář, zasvěcený korunování Panny Marie (obr. č. 87). Vlevo před oltářem stojí na pozoruhodném dřevěném stole také menší cínová křtitelnice (obr. č. 88) zakoupená roku 1603 rytířem Ferdinandem z Rensperka a na Skřivani a jeho manželkou Markétou⁵⁹. Křtitelnici zhotovil pražský kovář Václav Macl. Má puklici s krucifixem a tři nohy stylizované do zvířecích až démonických tlap. Dřevěný podstavec pro křtitelnici je bohatě zdobený. Na desce je motiv šesticípé Davidovy hvězdy a dále má šest vyřezávaných noh, které mají nejspíše imitovat architektonické, avšak hodně fantastické sloupy.

4.3. Ikonografie soch

„Svým pojetím se postavy hlásí k první, předgerhaertovské vlně nizozemského vlivu ve středoevropské plastice druhé poloviny 15. století, jak to dokazují i jejich gesta a určité pohybové oživení, i když tento vliv nemusel být uplatněn bezprostředně, ale spíše zprostředkovaně přes Porýní nebo nizozemsky orientované dílny rakouské; přesto však ve svém úhrnu nepřesahuje tento sloh meze svého tradičního středoevropského školení.“⁶⁰ Sochy mají zkrácené tělesné proporce, neboť se již při zhotovení počítalo s tím, že budou umístěné do značné výšky. Postavy všech apoštolů a zemských patronů mají tedy v poměru s tělem příliš velké hlavy, což ovšem návštěvníka kaple s ohledem na umístění soch vůbec neruší, protože byly komponovány na pohled. Z pohledu si tudíž tohoto přizpůsobení soch téměř nelze povšimnout. Všechny sochy jsou dřevěné a je zřejmé, že pocházejí z dílny stejného mistra. Existují spekulace, že autorem soch je samotný Hans Spies, ale protože žádná jeho další sochařská díla nejsou známá, přistupují k tomuto tvrzení autoři Jiří Kaše, Jakub Outrata a Zdeněk Helfert velmi opatrně. Sochařská díla, kromě těch na nástavci oltáře, jsou datovaná do 90. let 15. století a jsou dílem jedné ruky. Bolestný Kristus a andělé na oltářním nástavci jsou

⁵⁹ K. J. Nitsche, *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklátu*, Křivoklát 1895, s. 11.

⁶⁰ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 30.

nejspíše prací odlišného autora, kterým by mohl být Hans Scholler⁶¹. Apoštolové i zemští patroni mají vždy dlouhá spíše tmavá roucha se zlaceným lemováním, dlouhé pláště opět spíše tmavších barev se zlatým lemováním. Oděvy jsou vždy bohatě řasené a kvalitně propracované. Každá osoba drží v ruce alespoň jeden ze svých typických atributů, čeští patroni mají navíc své typické pokrývky hlavy. Apoštolové pouze s jedním atributem mají vždy téměř nepřirozeně vytočenou prázdnou ruku. Nejspíše se autor pokusil muže zobrazit s pomyslně otevřenou náručí pro věřící křesťany, ale paže jsou vždy pevně přimknuté k tělu a náruč zdánlivě otevírá pouze zápěstí mužů. Vizualně tento krok svůj účel splnil, ale při detailnějším prozkoumání si návštěvník tohoto nedostatku jistě všimne. Všechna sochařská díla určená pro křivoklátskou kapli mají neobyčejně pečlivě vypracované detaily obličejů a vlasů. Autorem těchto děl nejspíše tedy nemohl být nikdo nezkušený, ale naopak někdo, kdo sochařským náčiním dokázal svým dílům vdechnout život. Postavy jsou plastické, draperie se návštěvníkovi téměř hýbe před očima a člověk má pocit, že ctihodní muži mohou každou chvíli sestoupit ze svých podstavců a budou konat zázraky.

Za oltářem jsou sochy čtyř zemských patronů, kteří jsou vyobrazeni i na vnějších křídlech oltáře. Zleva jsou vyobrazeni sv. Zikmund, sv. Vojtěch, sv. Vít a sv. Václav. Majestátně působící muž ve zralém věku s plnovousem, korunou a žezlem představuje sv. Zikmunda (obr. č. 89). Dle legendy se jedná o burgundského krále, který oblouzněn svou druhou manželkou nechal zavraždit svého syna z prvního manželství, Sigerika. Za tento hřích se kál, stal se katolíkem a po vpádu Franků byl zajat a s celou svou rodinou zavražděn. Mrtvá těla celé rodiny byla vhozena do studny. Světcovy ostatky přivezl do Čech Karel IV.. Sv. Zikmund je nejčastěji zobrazován společně s ostatními českými zemskými patrony a sám je patronem kajicníků.

Na druhé straně konzoly je bezvousá postava sv. Vojtěcha (obr. č. 90) s biskupskou mitrou a berlou v levé ruce, v pravé ruce drží otevřenou knihu. Vojtěch byl nejen českým zemským patronem, ale také patronem pražské arcidiecéze, českých kněží a Říše římské. Tento světec pocházel z rodu Slavníkovců. Po opakovaných sporech s českou šlechtou odjel do Říma a po návratu založil společně s knížetem Boleslavem II. první mužský klášter v Čechách (benediktinský klášter v Praze –

⁶¹ „U soch a dekoru oltáře však J. Homolka shledává větší míru technické dokonalosti, považuje je za dílo jiného autora, hypoteticky Hanse Schollera.“ Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, Památky středních Čech XXV, Praha 2012, s. 3.

Břevnově). Po vyvraždění jeho rodu se odebral šířit křesťanství mezi pohany do Pruska, kde také zemřel mučednickou smrtí. Sv. Vojtěch byl pohřben ve Hnězdně, ale v roce 1039 byly jeho ostatky převezeny Břetislavem I. do Čech.

U druhé konzoly za oltářem jsou společně vyobrazení sv. Vít a sv. Václav. Postava mladého muže bez vousů patří sv. Vítu (obr. č. 91). V pravé ruce drží žezlo a v levé má královské jablko. Sv. Vít je patronem pražského metropolitního chrámu a řadí se také mezi dvanáct svatých pomocníků. Vít byl synem římského hodnostáře, na popud chůvy se nechal pokřtít, vzepřel se pohanským zvyklostem. Na misijní cestě prý uzdravil syna císaře Diokleciána, ale ani to jej nezachránilo před mučednickou smrtí. Ovšem ponořením do vroucího oleji, ani tím, že jej předhodili lvům, mu neublížili. Nakonec zemřel ve vězení na mučidlech. Rámě svatého Víta získal pro nově vznikající chrám sv. Víta již sv. Václav a další jeho ostatky dovezl do českých zemí Karel IV. v roce 1355.

Sv. Václav (obr. č. 92) je zobrazen jako vznešený muž ve zralých letech s plnovousem a královskou korunou na hlavě. V ruku drží jako své atributy praporec a štít s černou orlicí na bílém poli. Václav se narodil někdy kolem roku 903 jako prvorozený syn knížete Vratislava. Je předním patronem českého státu a ochráncem všech českých panovníků. Podle legendy jej vychovávala babička sv. Ludmila. Už jako malý chlapec se prý projevoval velmi zbožně a stejně tak později i vládl a snažil se šířit křesťanství po českých zemích. Ovšem už v roce 935 Václavův bratr Boleslav nechal svého bratra zavraždit⁶² a až v roce 938/9 jeho ostatky nechal převést do Prahy, kde nechal bratra pohřbít v jedné apsidě chrámu sv. Víta. Od poloviny 14. století spočívá v kapli na lebce sv. Václava symbol české státnosti, svatováclavská koruna. Svatý Václav je patronem vinařů a sládků, ale především české země a českého vojska.

Dále je třeba zmínit i dvanáct apoštolů. Když člověk vstoupí do kaple, na levé straně může vidět v pořadí od vchodu k oltáři Matouše, Judu Tadeáše, Tomáše, Jana, Petra a Ondřeje. Na pravé straně pak jsou k vidění opět od vchodu k oltáři Jidáš, Jakub Větší, Šimon, Jakub Menší, Filip a Bartoloměj. Apoštol Matouš (obr. č. 93) je v křivoklátské kapli zobrazen jako mladý bezvousý muž a v levé ruce drží halapartnu. Měl být celníkem v Kafarnaum. Právě když vybíral daně, přistoupil k němu Kristus a vyzval Matouše, aby jej následoval. Původně se jmenoval Levi a až jako apoštol přijal jméno Matouš. Jako odkaz na jeho bývalé zaměstnání muže mít za atribut měšec

⁶² Vraždu svatého Václava detailně popisuje Hynek Rulíšek ve své knize. Hynek Rulíšek, *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy/atributy/symboly*, České Budějovice 2006.

s penězi. Křesťanství šířil v Etiopii, Judeji a Persii. V Etiopii konal zázraky, mimo jiné vzkřísil syna krále Egippa. Po smrti krále nově nastupující král Hyrtak toužil po bývalé královně, čemuž ovšem Matouš bránil a za to jej Hyrtak nechal zavraždit. Zemřel mučednickou smrtí, kdy mu byla uťata hlava sekerou nebo halapartnou. Matouš je také označován za autora prvního evangelia, ale také mu mnozí připisují apokryfní evangelium Pseudo – Matoušovo. Jeho evangelických symbolem je anděl, který Matouše inspiroval v psaní evangelia.

Sousedící postavou je Juda Tadeáš (obr. č. 94), zralý muž s plnovousem a s kyjem v levé ruce. Juda Tadeáš je ochráncem a svatým patronem v beznadějných situacích. Po Kristově ukřižování se údajně odebral spolu se svým bratrem Šimonem do sousedních zemí Palestiny, kde společně kázali, dle Kristova učení. Mučednickou smrtí zemřel v Persii, kdy byl utlučen kyjem za to, že zničil modlu.

Tomáš (obr. č. 95) je opět zralý muž s plnovousem dlouhými vlasy a v levé ruce drží oštěp. Tento apoštol je nejznámější z námětu „Nevěřící Tomáš“, neboť právě tento světec nevěřil v Kristovo zmrtvýchvstání, dokud se mu Ježíš nezjevil a nenechal jej sáhnout na své mučednické rány. Také nevěřil v nanebevzetí Panny Marie, dokud mu z nebes nehodila svůj pás. Ježíšovo kázání šířil v Persii a Indii. Indický král po Tomášovi požadoval, aby mu zázračně postavil palác, ten ovšem odvětil, že králův palác je vystavěný v nebi. Právě díky této legendě je apoštol Tomáš patronem všech stavitelů a architektů. Zemřel mučednickou smrtí, jeho vraždu si objednal pohanský indický kněz.

Sv. Jan (obr. č. 96) je v křivoklátské kapli zpodobněn jako kučeravý mladík s červeným pláštěm, který v levé ruce drží zlatý kalich. Apoštol Jan je patronem teologů. Je také označován jako syn Zebedeův, nebo bratr Jakuba a také jako Kristův oblíbenec. Janovou matkou byla Marie Salome. Je autorem čtvrtého, tedy posledního evangelia a také knihy Zjevení Janovo neboli Apokalypsy. Jeho evangelickým symbolem je orel. Předpokládá se, že patří k prvním apoštolům, které k sobě Kristus povolal. Ze všech apoštolů je zobrazován snad nejčastěji na výjevech věnovaných Kristu, Panně Marii nebo smrti obou zmiňovaných. Jako jediný apoštol je přítomen u ukřižování, snímání z kříže občas i u oplakávání. Na cestách podle tradice měl většinou doprovázet sv. Petra. Jan zemřel ve vysokém věku přirozenou smrtí. Údajně prý vytušil, že má zemřít a sám si vykopal hrob ve tvaru kříže. O život mu bylo sice usilováno dvakrát, ale víra jej vždy zachránila. Jednou byl ponořen do vroucího oleje a podruhé

mu pohanský kněz dal vypít kalich s jedem. A právě z této legendy pochází atribut, který drží svatý Jan i v kapli na Křivoklátě.

Svatý Petr (obr. č. 97) je ztvárněn jako postarší muž s plnovousem. Je stejně jako Jan oproti ostatním apoštolům bohatěji a vznešeněji oblečen. Má rudě podšitý plášť a zlaté knoflíky na rouchu. V levé ruce drží jako svůj atribut velký zlatý klíč. Petrovo původní jméno bylo Šimon, Petrem jej po povolání nazval sám Kristus. Byl bratrem Ondřeje. Oba byli původně rybáři a Kristem byli povoláni jako „rybáři lidí“. Tradičně mívá dva klíče, jeden od nebeské brány a druhý od té pekelné. Petr je označován jako „kníže apoštolů“, byl jedním z prvních povolanych a Kristu stál vždy nejbližší. Shodou okolností to byl právě on, kdo Ježíše Krista po zatčení třikrát zapřel. Po smrti Ježíše převzal jeho místo jako vůdce apoštolů a hlava křesťanské církve. Společně chodili a dál kázali podle Kristova učení a uzdravovali věřící. Posléze však Petr odešel do Říma, kde založil vůbec první křesťanskou obec, stal se prvním biskupem a posléze papežem. V Římě byl také v roce 64 n. l. ukřižován. Na vlastní žádost se nechal ukřižovat hlavou dolů, aby trpěl více než Kristus. Před ukřižováním utekl z Říma a cestou prý potkal Krista, který mu sdělil, že se nechá ukřižovat podruhé místo Petra. Na to se Petr vrátil, aby čelil své mučednické smrti.

Dalším apoštolem je zralý muž s delšími vlasy a plnovousem. Podle knihy Herders Lexikon der christlichen Kunst je Ondřej (obr. č. 98) v křivoklátské kapli již jako starší muž, neboť za mlada měl vlasy i vousy krátké. Ondřej se oběma rukama drží kříže ve tvaru písmene X. Byl to galilejský rybář a jak bylo řečeno, je bratrem Petra a Krista následoval jako první. Původně byl učedníkem sv. Jana Křtitele. Je patronem Řecka a Skotska. Dle apokryfní knihy citované ve Zlaté legendě tento apoštol navštívil Malou Asii, Řecko a skytské Rusko, kde kázal podle Krista a uzdravoval nemocné. Vyléčil manželku místodržícího Egea, která přešla na křesťanskou víru a na radu Ondřeje odpírala svému muži manželské právo. Nejspíše proto nechal Egeas svatého Ondřeje zajmout, dal jej mučit a následně ukřižovat na kříži ve tvaru písmene X. Dle legendy Ondřej z kříže ještě celý den kázal⁶³. Zvláštností je, že na kříž nebyl tradičně přibit, ale pouze přivázán provazem. Z kříže byl sejmut a pohřben na příkaz Maximilly, ženy, kvůli které byl zavražděn.

Řada soch apoštolů na levé straně kaple svatým Ondřejem končí a následující odstavce budou věnovány sochám po pravé straně kaple opět od vchodu k oltáři. Prvním

⁶³ Jutta Seibert, Herders *Lexikon der christlichen kunst. Themen, Gestalten, Symbole*, Erfstadt 2007, s. 21.

popisovaným bude Jidáš (obr. č. 99), nechvalně známý zrádce Ježíše Krista. Socha Jidáše představuje mladšího muže s vlnitými vlasy, plnovousem a s měšcem v pravé ruce. V obličejí Jidáše je znatelná bolest nad jeho zradou. Jeho utrápený výraz je zcela odlišný od ostatních postav v kapli. Matce Jidáše se prý zdál sen, že porodí neřestného syna a tak jej po porodu poslala v koši po moři. Dítě se tak dostalo až k ostrovu Iškariot, kde se jej ujala královna. Jidáš ovšem později žárlil na vlastního syna královny, zabil jej a utekl do Jeruzaléma. Jednoho dne kradl jablka v zahradě svého skutečného otce, ten Jidáše přistihl a Jidáš vlastního otce zavraždil. Po vraždě se oženil se svou matkou. Když to zjistil, požádal o radu Krista a stal se jedním z apoštolů. Jidáš Iškariotský měl mezi dvanácti apoštoly funkci pokladníka a zde se rozcházejí názory, proč má za atribut měšec. Znamější verze je, že měšec symbolizuje 30 stříbrných, které dostal za zradu. Druhá, méně známá verze říká, že měšec poukazuje právě na Jidášovu funkci pokladníka. Jidáše známe asi nejvíce z vyobrazení tzv. Jidášova polibku, kterým zradil Krista. Ale po tom, co Krista udal, přepadly jej výčitky a pokusil se celé dění zvrátit, což se mu nepovedlo a nešťastník se oběsil. Ježíš o plánované zradě věděl a mluvil o ní již na poslední večeři před všemi apoštoly.

Následuje Jakub Větší (obr. č. 100), muž s hustými vlasy a plnovousem, což jej činí mladším. Je zahalen do rudého pláště a v pravé ruce drží meč. Velmi často je vyobrazen také jako poutník, kdy má na plášti nebo na klobouku symbol mušle. Stejně jako jeho bratr Jan je synem Zebedeovým a Marie Salome. Byl galilejským rybářem jako Ondřej a Petr. A také patří k těm apoštolům, co byli Kristovi vždy nejbližší. Nejspíše podnikl cestu do Španělska, kde kázal a dodnes odsud pochází mnoho legend o Jakubově životě. Asi největší význam má pro španělské věřící legenda o válce se Saracény, kdy Španěly dovedl k vítězství Jakub na bílém koni. V roce 44 byl Jakub Větší na příkaz Heroda zajat a popraven. Po mučednické smrti odnesli ostatky jeho následovníci zpět do Španělska.

Apoštol Šimon (obr. č. 101) je oděn do rudého pláště. Je to muž zralého věku s plnovousem a v pravé ruce drží pilu. O Šimonovi máme jen velmi málo informací. Je známo pouze to, že po smrti Krista odešel společně s Judou Tadeášem kázat do Sýrie a Mezopotámie a existují dokonce dvě verze jeho mučednické smrti. Podle jedné byl Šimon ukřižován, ale autor soch v křivoklátské kapli se inspiroval druhou verzí jeho smrti, podle které byl apoštol pilou v půli přeříznut. Ovšem před mučednickou smrtí

měl být společně s Judou Tadeášem mučen. Kult svatého Šimona je oblíbený spíše v severní Evropě. Je patronem vzdělavců.

Vedlejší socha představuje Jakuba Menšího (obr. č. 102). Jedná se o mladého muže bez vousů s kučeravými vlasy, který má v pravé ruce valchářskou hůl⁶⁴ a v levé drží zavřenou knihu. Je považován za svatého patrona kloboučníků a obchodníků s látkou. Sv. Pavel se o tomto apoštolovi zmiňuje jako o bratru Ježíše Krista. Ovšem mohlo se jednat o každého mužského příbuzného. Zřejmě kvůli této informaci je Jakub Menší ztvárňován tělesně podobný Kristovi. Podle některých právě kvůli podobnosti těchto příbuzných musel Jidáš zradit Krista polibkem, aby jej vojáci rozpoznali. Jakub byl prvním biskupem v Jeruzalémě. Podle legendy měl Jakub Menší jednou kázat ze střechy chrámu v Jeruzalémě⁶⁵. Zemřel mučednickou smrtí, kdy byl svržen ze střechy chrámu a následně ukamenován a ubit právě valchářskou holí.

Apoštol Filip (obr. č. 103) je muž ve zralém věku, v rudém rouchu a s tmavým pláštěm. V levé ruce má kříž ve tvaru písmene T a pravou rukou si u boku přidržuje zavřenou knihu. Svatý Filip patří do skupiny prvních povolání apoštolů, Kristus jej povolal jako pátého. V křivoklátské kapli je proti tradici zobrazen s dlouhými vlasy a vousy, jindy totiž bývá krátkovlasý a s kratším plnovousem. Po smrti Krista kázal dále podle evangelia v zemi Skytů. Podle legendy vyhnal křížem draka či hada z chrámu ve městě Hierapolis, kterého zde pohané uctívali. Na útěku prý stvůra ze sebe vydala jedovatý dým. To dávali místní kněží za vinu Filipovi a ukřižovali jej. Východní tradice tvrdí, že byl Filip ukřižován hlavou dolů jako svatý Petr.

A na závěr zbývá svatý Bartoloměj (obr. č. 104). Muž ve středním věku s dlouhými tmavými vlasy a vousy, má rudě podšitý plášť a v pravé ruce nůž jako svůj atribut a symbol své mučednické smrti. Svatý Bartoloměj je asi nejzáhadnějším apoštolem, který ani v Novém zákoně není dosti zastoupen. V Bibli je uvedeno pouze jeho jméno, ale o činech tohoto apoštola se čtenář dozví nejvíce ve Zlaté legendě. Je známá cesta do Indie, kde učil podle evangelia, a dále mučednická smrt v Arménii, kdy byl zaživa stažen z kůže a následně ukřižován, nebo sťat mečem. K smrti byl prý odsouzen za to, že odmítal uctívat modly a jednu dokonce proklel. Druhou variantou je,

⁶⁴ Valchářskou hůl používali valcháři během zpracování sukna, kdy díky tlučení měla látka ztuhnout. James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 2008, s. 181.

⁶⁵ Jutta Seibert, Herders, *Lexikon der christlichen kunst. Themen, Gestalten, Symbole*, Erfstadt 2007, s. 157.

že přivedl ke křesťanské víře bratra a ženu arménského krále a ti pak společně s Bartolomějem odmítli uctívat modly.

Celé pojednání o sochách apoštolů v kapli na hradě Křivoklát je třeba ukončit malým postřehem. A to tím, že každý apoštol, pokud nemá atributy dva, drží znak prozrazující jeho totožnost vždy v ruce, kterou má blíže k oltáři. Apoštolové nalevo drží atribut v levé ruce a naopak sochy po pravé straně mají atributy většinou v pravé ruce (kromě apoštolů se dvěma atributy). Není jisté, zda to byl nějaký autorův záměr nebo zda je to jen proto, aby se dodržela jistá rytmizace kaple.

4.4. Hlavní oltář (obr. č. 105)

Také oltář nese výrazné prvky nizozemského vlivu zprostředkovaného tvorbou mistrů z Kolína nad Rýnem, na což se snaží poukázat autoři článku Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny (Pavel Kroupa a Jaroslava Kroupová). Vznik oltáře je datován někdy před rokem 1490. Na malbách oltáře jsou patrné ruce dvou různých umělců. Vnější část křídel pravděpodobně maloval o něco mladší malíř. Jeho postavy mají stroze provedený oděv, těžká oční víčka a jsou vzpřímené a nehybné. Kdežto postavy na vnitřních stranách křídel mají draperii bohatě řasenou a je zde i cítit jistý pohyb. Autoři Zdeněk Helfert a kol. se dokonce domnívají, že autorem vnějších stran křídel by mohl být někdo z dílny nebo dokonce sám Mistr litoměřického oltáře.⁶⁶

Oltář stojí na zděné jednoduché menze, má bohatě zdobenou pedelu zlatým dekorem, který by mohl imitovat síťovou klenbu. Následuje oltářní skříň tradičně se dvěma křídly. Nad hlavním výjevem je oltářní nástavec s fiálami a kraby. Nástavec je také obohacen o sochy dvou andělů a bolestného Krista, kteří stojí pod ozdobnými baldachýny s fiálami (obr. č. 106). Oltářní skříň je asi nejvíce probíraným tématem v celé kapli. Hlavní motiv je vyřezaný z jednoho kusu dřeva a jedná se o korunování Panny Marie⁶⁷ (obr. č. 107). Výjev je zasazen do složité iluzivní architektury. Jsou zde tři hlavní postavy: Panna Marie hledící na královskou sedili a dvě korunované mužské postavy, což jsou bezesporu Ježíš Kristus a Bůh Otec. Nad Pannou Marií se vznáší v božské záři černá holubice, což je celkem neobvyklé, neboť v ostatních dílech

⁶⁶ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 33.

⁶⁷ V článku „Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny“ autoři spekulují, že se jedná ikonograficky spíše o námět Nejsvětější Trojice a postavy panny Marie. V tomto tvrzení se odvolávají na absenci koruny panny Marie, na holubici a zároveň oltář srovnávají s dalšími díly právě s tímto ikonografickým námětem. Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, Památky středních Čech XXV, Praha 2012, s. 4 - 5.

stejného námětu bývá holubice bílá jako symbol boží čistoty. Z restaurátorské zprávy se badatel může dozvědět, že provádějící restaurátor pochybuje o tom, zda je holubice původní. Svě tvrzení ovšem nijak nevysvětluje. Po stranách holubice jsou figury dvou andělů. Tři ústřední postavy jsou umístěny pod bohatě zdobené zlaté baldachýny a mezi zlaté fiály s kraby nejspíše napodobující stavbu jakéhosi chrámu. Panna Marie klečí na zeleném podkladě, který má s největší pravděpodobností představovat trávu, tedy zemi a je mezi figurami sedícími na zlatých trůnech, Ježíšem a Bohem Otcem, kteří mají zvednutou ruku nad hlavu světice a žehnají jí. V druhých rukou drží vždy zlatou kouli. Zlatá koule v ruku panovníka má symbolizovat svrchovanost nad světem, ovšem v ruku Ježíše Krista nebo Boha Otce symbolizuje pravdu, slávu a hojnost. Pokud Ježíš nebo Bůh drží zlatou kouli, zpravidla stojí alespoň jednou nohou na zeměkouli, což je i na křivoklátském oltáři zobrazeno. Jedna z korunovaných mužských postav má zřetelně vysunutou nohu zpod zlatého oděvu a jasně stojí na zeleném podkladu, tedy zeměkouli. Existuje spekulace, že Panna Marie dříve mívala také korunu, ale ta na dnešním oltáři chybí. Všechny postavy na oltářní skříni mají zlatý bohatě řasený oděv. Celý výjev je orámovaný zlatým listovím. Korunování Panny Marie je závěrečným výjevem celého narativního cyklu, věnovaného matce Ježíše Krista. Následuje po smrti světice a po jejím nanebevzetí. Existuje dokonce názor, že se jedná o personifikaci církve samotné⁶⁸. V případě křivoklátské kaple je Panna Marie korunována nejsvětější Trojicí, tedy Ježíšem, Bohem Otcem a Duchem svatým v podobě holubice. Na rozdíl od většiny děl tohoto tématu, zde chybí koruna Panny Marie, což by mohlo poukazovat na to, že se koruna opravdu spíše ztratila a dříve zde skutečně byla. Dalším neobvyklým bodem vhodným k pojednání je černá holubice. Jak již bylo uvedeno, holubice zpodobňující Ducha svatého je vždy bílá. Symbolizuje tak svou čistotu. Není známo, proč autor oltáře zvolil pro své dílo holubici černou, ale jisté je, že svou práci tak dozajista zhotovil zcela jedinečně. Bohužel neznáme ani ohlas tehdejší společnosti na černého Ducha svatého, ale vzhledem k tomu, že se holubice uchovala až do dnešních dob, tak její černé zbarvení nikomu asi zase tolik nevadilo.

Křídla oltáře jsou na vnitřní straně rozdělená do dvou výjevů, kdy horní obraz je doplněn zlatým zdobením, imitující nejspíše baldachýn. Na levém křídle jsou témata Zvěstování Panně Marii a Obřezání Ježíše Krista. Obraz Zvěstování (obr. č. 108) zobrazuje okamžik, kdy si Marie nic netušící četla knihu (proroctví Izajášovo) a právě

⁶⁸ James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 2008, s. 227.

v tom okamžiku se u ní zjevil anděl Gabriel, který před ní pokleká, žehná jí a zvěstuje Marii její úděl. Ve svatém písmu není řečeno, kde Zvěstování proběhlo. Dle různých zdrojů mohla být Marie na cestě od studny, mohla si v domě svých rodičů číst, nebo v chrámu šít chrámovou oponu. Marie klečící na klekátku a v modrých šatech má pokorně skloněnou hlavu, je zde cítit její údiv nad zjevením anděla a nad tím, co jí právě sděluje. Za andělem v bílém rouchu je okno s průhledem do města a na městskou architekturu. Anděl drží v ruce žezlo v podobě lilie, což je atribut Gabriela. Ale v pozdějších dílech jej nahradila skutečná lilie jako symbol čistoty. Podle legendy měla právě v tomto okamžiku Marie prostřednictvím Boha a Ducha svatého neposkvrněně počít, což naznačuje drobná bílá holubice mezi andělem a Marií, která zosobňuje vtělení Ježíše Krista a Mariino početí. Svátek Zvěstování Panně Marii se slaví dodnes 25. března.

Spodním obrazem levého křídla je vyobrazení scény Obětování Krista (obr. č. 109) (Uvedení Krista do chrámu). Tento obraz je v literatuře nejvíce problematický. Ve starších knihách⁶⁹ je totiž označen jako Obřezání, ale mladší literatura⁷⁰ o něm mluví jako o Obětování Panně Marii. Ve skutečnosti se ovšem jedná o Obětování Krista. Kdyby se mělo jednat o Obřezání Krista, na výjevu by měl být také nůž, který na tomto obraze chybí. Na menze je do bílé látky zabalené dítě se svatozáří, u něho stojí Panna Marie v modrém rouchu také se svatozáří a chrámový kněz, může se jednat o Simeona, drží dítě. Za knězem stojí dva nejspíše ministranti, kteří předčítají z knihy, a za Marií stojí starší muž s košíkem, v němž sedí dvě holubice jako symbol čistoty a pravdy. Na oltáři za malým Ježíšem je zobrazen výjev obětování Izáka. Tento námět pochází ze židovské tradice, kdy je vše prvorozené považováno za majetek Boha a má být obětováno v chrámu. Rodiče však mohli své děti vykoupit pěti šekely. Dle tradice by Panna Marie měla klečet před oltářem a postarší muž za ní. Pěstoun Páně přináší obětní dary, dvě holoubata, aby vykoupil nevinné dítě. Ježíš Kristus na obětním oltáři má působit jako předzvěst jeho oběti na kříži.

Horní obraz na pravém křídle představuje narození Ježíše Krista (obr. č. 110). Je zde vyobrazen okamžik, kdy je malý Kristus již uložený ve skromné postýlce, rodiče se nad ním sklánějí k modlitbě a očekávají příchod pastýřů a králů. Výjev není tradičně zasazen do rozpadajícího se chléva se zvířaty, ale je v interiéru čisté stavby, kdy do

⁶⁹ Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911, s. 95.

⁷⁰ Zdeněk Helfert – Jiří Kaše – Jan Jakub Outrata, *Křivoklát*, Praha 1983, s. 33.

chléva se zvířaty je pouze pohled v pozadí obrazu a Ježíš leží v obdélné „postýlce“ připomínající spíše žlab než jesličky. Že se jedná skutečně o chlév, dokazuje pouze slaměná střecha, která je na obraze také zachycená a zvířata v pozadí výjevu. Po stranách dítěte klečí Marie s Josefem, v pozadí stojí dva drobní andělé držící pergamen, třetí anděl stojí u Krista a dotýká se jeho čela. Na obraze jsou opět okna jako průhledy do krajiny a na městskou architekturu. O tématu Narození Páně se v Bibli příliš nehovoří, takže se umělci snažili svými obrazy přiblížit věřícím tuto událost podle sebe. Dítě se prý narodilo za doprovodu oslňujícího světla a během porodu nezpůsobilo své matce žádnou bolest. Panna Marie totiž nejen neposkvrněně počala, ale také porodila. Opět je ovšem více variant, kde měla Marie porodit. Mohlo to být ve chlévě, jakož tomu je i na křivoklátském oltáři, nebo pod zastřešeným průchodem a dítě bylo do chléva přeneseno a další možností je jeskyně, kam Josef rodící Marii zavedl.

Druhým obrazem tohoto křídla je Klanění mudrců či králů (obr. č. 111). Výjev je tentokrát zasazen do polorozpadlé architektury, nejsou zde žádná zvířata a autor v tomto posledním narativním obraze nejvíce zobrazil krajinu v pozadí. Malba zachycuje okamžik, kdy k sedící Panně Marii s dítětem na klíně přistupují tři mudrcové. První a nejstarší z nich, Kašpar, pokleká před dítětem a předává svůj dar. Za hlavní skupinou postává sv. Josef, jako jediný ze svaté rodiny bez svatozáře. Původně zobrazování tři mudrci bez koruny na hlavě byli v pozdním středověku nahrazeni Třemi králi. V kapli na Křivoklátě se tedy jedná spíše o Klanění mudrců, neboť ani jeden z mužů není korunovaný. Matouš ve svém evangeliu neuvádí přesný počet příchozích mudrců, ale dle symboliky jejich darů⁷¹ byl počet v 5. století ustanoven na tři. Jejich počet byl také považován za symbol tří známých světadílů (Evropa, Afrika, Asie), které se prostřednictvím svého krajana (mudrce, krále) poklonily Kristu neboli křesťanské víře. Smyslem vyobrazení měla být ukázka podrobenosti světské moci církvi. Mudrci byli vysláni knězi, aby se poklonili novému židovskému králi a na pouti je provázela Betlémská hvězda. Jména mudrců, Kašpar, Melichar a Baltazar, se poprvé objevují až kolem roku 500. Den Klanění Tří králů byl ustanoven na 6. 1. a dodnes je tento den považován za křesťanský svátek.

Vnější části křídel oltáře jsou pravděpodobně dílem jiné ruky než zbytek oltáře a jsou zde vyobrazení čtyři čeští patroni. Zleva sv. Zikmund, sv. Václav, sv. Vít a sv.

⁷¹ Zlato – hold Kristově královské důstojnosti, kadidlo – hold jeho božství a myrha – užívaná při balzamování = náznak jeho smrti. James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 2008, s. 219.

Vojtěch (obr. č. 112). Ikonografie těchto světců byla popsána již výše. Všechny postavy jsou umístěny do modrého pozadí, sv. Václav a Vít jsou o něco větší a mají tedy i namalovanou světlou zem na rozdíl od svých dvou sousedů. Všichni jsou oblečeni do svých tradičních oděvů, Zikmund, Václav a Vít jako králové a Vojtěch jako biskup. Atributy mají dle tradice, Zikmund drží jablko a žezlo, Václav má štít a prapor s černou svatováclavskou orlicí, Vít oběma rukama svírá palmovou ratolest a Vojtěch drží biskupskou berlu.

V bohatě zdobeném nástavci pod baldachýny jsou umístěné již zmíněné tři sochy (obr. č. 106). Bolestný Kristus stojící uprostřed má rozevlátou bederní roušku, jednou rukou ukazuje svou ránu na boku a levou ruku má zdviženou v gestu jakéhosi odstupu. Utrápený výraz Spasitele věřícím v kapli neustále připomíná, jak velkou oběť pro své ovečky přinesl. Bolestný Kristus je vyobrazován jako zmrtvýchvstalý trpící muž s ranami po mučení a smrti. Je to zobrazení pouhé ideje spásy, nejedná se o událost podloženou Biblí. Bolestný Kristus je v tomto základním textu sice připomínán, ale způsob, jakým je zobrazován, je zcela nepodložený a odkázaný na tvůrčí schopnosti umělců. Na různých vyobrazeních jsou vyzdviženy jiné rány, ale zpravidla nikdy nechybí poslední smrtelná rána kopím do boku, která jako jediná je z dálky znatelná i na soše v křivoklátské kapli. Dále Kristus mívá trnovou korunu, která zde ovšem chybí. Bolestný Kristus je symbolem milosrdenství a zároveň je zprostředkovatelem milosti. Námět Bolestného Krista vznikl v prostředí východní církve, kde byl tento typ vyobrazení označen jako Král slávy. Po boku Bolestného Krista stojí dle tradice dva andělé v bohatě řaseném zlatavém oděvu. Každý má v levé ruce polnici jako symbol odkazující nejspíše na apokalypsu a v pravé ruce drží nástroje Kristova umučení. Jeden Longinovo kopí a druhý sloup, u kterého byl Kristus bičován. Andělé jsou všeobecně považováni za posly Boha, zprostředkovatele a následně vykonavatele Boží vůle.

4.5. Vitraje

Další připomínkou našich zemských partonů, jsou, jak již bylo zmíněno, dvě vitraje zobrazující sv. Václava (obr. č. 113) a sv. Jiří (obr. č. 114). Tato díla pocházejí ze Štrasburku z dílny Petra Hammela z Andlau. Tento umělec tvořil už pro Maxmiliána, ale zmíněné vitraje vznikly na objednávku Vladislava II. Protože se jedná o díla dovezená ze zahraničí, divák může pozorovat jisté odlišnosti v ikonografickém pojetí, než na jaké jsme zvyklí. Obě postavy jsou zasazené do rafinovaně řešeného

pozadí. Stojí v jakémisi bohatě zdobeném portálu s rostlinnými motivy a sloupy nesoucí portál mají na obou vitrajích vždy dvě různé hlavice, nejspíše jednu listovou a jednu bobulovou. Průhledem portálu lze spatřit na obou vitrajích jakýsi rudý prapor, který je zavěšený na zlaté konzoly a nad ní je zřejmě vyobrazeno modré nebe. Obě postavy mají výraznou svatozář. Postava svatého Jiří je na okně blíže k východu z kaple. Jedná se o mladého muže se světlými vlnitými kadeřemi se zvláštní bílou pokrývkou hlavy s brkem, ze které mu na záda splývá bílá látka. Je v plné zbroji a stojí na zeleném drakovi, kterého levou rukou drží pod krkem a chystá se mu setnout hlavu mečem v pravé ruce zvednuté nad hlavu. Svatý Václav je rovněž mladý muž s dlouhými vlnitými vlasy a má na sobě zbroj. Tentokrát téměř celou zbroj zakrývá dlouhý zelený plášť a na hlavě má jakožto panovník českých zemí zlatou korunu. V pravé ruce sv. Václav drží typický prapor s černou orlicí a druhou rukou přidržuje štít s černou orlicí opřený o zem.

5. Rytířský a královský sál

5.1. Popis a historie rytířského sálu

Rytířský sál se rozprostírá společně s kaplí v celém prvním patře jižního křídla hradu. Královský sál se nachází v prvním patře západního křídla. Královský sál, jinak nazývaný Přemyslovský, je, co se týče rozlohy, větší a také starší. Společně s kaplí je také v téměř neporušené historické podobě. Nejspíše kvůli pohodlnosti panstva byla postavena kamenná pavlač mezi schodištěm a kaplí, aby z královské síně do kaple lidé nemuseli chodit přes rytířský sál a zároveň tak, díky schodišti vedoucímu na pavlač, zpřístupnili kapli i velký sál přímo z nádvoří. Každý sál měl jinou funkci a k té byl také přizpůsoben. Větší královský sál byl vždy veden jako slavnostní, měly zde být udíleny audience, k čemuž ovšem nikdy nedošlo a dále zde byly pořádané nejrůznější slavnosti. Královský sál patřil v dobách svého vzniku k největším profánním interiéřům v Čechách. V průběhu 18. století do tohoto sálu byla vestavěna patra a tento nešetrný zásah byl opraven až podle plánů stavitele Antonína Jiruše z roku 1850.

Rytířský sál (obr. č. 115) je architektonicky celkem jednoduchý a pro větší zážitek návštěvníků je zde rozmístěna gotická sbírka, která byla během úprav expozic hradu po roce 1948 původně situována do sálu Královského místo knihovny (obr. č. 116). Sál byl původně plochostropý a dnešní valená klenba vznikla až po požáru v roce 1826. Po neštěstí v roce 1826 chtěl Karel Egon z Fürstenberka opravit celý hrad, k úpravám došlo hlavně v rytířském sále. Tento sál byl také upravován proporčně. Kvůli souměrnosti byla jižní zeď celá zbourána a nahrazena novou posunutou asi o necelý metr.

Jak již bylo řečeno, do rytířského sálu návštěvník hradu vstoupí přímo z předsíně kaple Korunování Panny Marie a je tak, díky gotické sbírce, pomyslně prodloužen pozorovatelův požitek z moci a okázalosti křesťanské víry. V sálu je valená klenba bez žeber (obr. č. 117) se zalomením nad výklenky u oken, která pokračuje kvůli souměrnosti i do druhé půle sálu. Po vstupu do sálu z kaple je možno po levé ruce zhlédnout tři výklenky s kamennými sedátky a vždy s trojdílným oknem s příčnickem (obr. č. 118), které na venkovní fasádě vytvářejí tři okenní arkýře. Po pravé ruce návštěvníka je na zdi zavěšeno asi nejvýznamnější dílo z celé gotické sbírky, a to reliéf s motivem Smrti Panny Marie, který bude později podrobněji probírán. Součástí gotické sbírky jsou dále sochy jednotlivých světců a některé oltářní obrazy. Tato sbírka je poměrně významnou záležitostí, což dokazuje i účast některých vybraných exponátů na

proslulé výstavě *Europa Jagellonica 1386 – 1572*, probíhající od května do září roku 2012 v Kutné Hoře. V pravém vzdálenějším rohu jsou dveře vedoucí do sousedního Královského sálu mající podobu typického pravoúhlého sedlového portálu se zaoblenými rohy.

5.2. Reliéf Smrti Panny Marie (obr. č. 119)

Nejpozoruhodnějším exponátem v této místnosti je reliéf Smrti Panny Marie. Právě toto dílo bylo mimo jiné možné zhlédnout v Kutné Hoře. Reliéf pochází z období kolem roku 1510 z Prahy a je zhotoven z lipového dřeva. Toto dílo bylo nejspíše vytvořeno pro klášterní kostel svatého Jiří v Praze, odkud bylo později převezeno do kostela svatého Mikuláše v Zálezlicích. Na Křivoklát se reliéf dostal díky dlouhodobé zápůjčce. Jedná se o mnohofigurální dřevěný reliéf se zbytky původní polychromie. Figury jsou proporčně nesprávné, což poukazuje na fakt, že dříve bylo dílo nejspíše ve větší výšce. Panna Marie je ve středu celého dění, klesá na kolena, zezadu ji podpírá nejspíše svatý Petr a vedle ní pokleká svatý Jan. Kromě dvou jmenovaných je kolem Panny Marie dalších deset apoštolů. Tři vzhlížejí již k nebi a ostatní vrhají smutné pohledy po sobě nebo po divákovi. Všechny postavy mají dlouhá roucha s pláštěm, vše je tónováno do zlaté barvy. Reliéf byl pod tíhou svých let značně poškozen, chybí zde několik rukou a zmíněná polychromie také již není téměř znát.

„V písmu není nic řečeno o konci života Panny Marie. Biskup Epifanos ze Salaminy v roce 377 prohlásil v reakci na některé hereze, že přes důkladná zkoumání nemohl zjistit, kdy a jak Panna Marie zemřela. Mariin skon vysvětluje podrobně apokryfní a legendická literatura (např. Slovo Jana Teologa o zesnutí Bohorodičky, Vyprávění Josefa Arimatijského o Nanebevzetí Panny Marie či *De transitu beatae Mariae Virginis* od Pseudo-Melitonaze Sard).“⁷²Námět Smrti Panny Marie je často spojován s výjevem Nanebevzetí Panny Marie. A právě z této kombinace pochází motiv apoštolů vzhlížejících k nebi, kteří hledí na nanebevzatou Pannu Marii a případně na její nadcházející korunovaci. Téma Mariiny smrti je velmi oblíbené hlavně v kostelech zasvěcených svaté panně. Žena pokročilého věku si přála opět se shledat se svým synem a tak jí byla andělem zvěstována její vlastní smrt. Během zvěstování Marie dostala od anděla palmovou ratolest, kterou měl nést apoštol Jan před márami. Před smrtí se Marie toužila naposledy setkat s apoštoly a ti byli zázračně přineseni na oblaku k umírající

⁷² Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2007, s. 267.

ženě a na každém vyobrazení ji tradičně obklopují. Po smrti duše Panny Marie byla Ježíšem Kristem nebo anděly vzata na nebesa a ostatky byly na márách odneseny k místu posledního odpočinku a uloženy do hrobu. Během cesty se údajně židovský kněz pokusil převrhnout máry a za trest zázračně přišel o ruce, které mu dorostly, až když se k Panně Marii pomodlil. Kristus později z hrobu vyzvedl i Mariino tělo a ona se tak stala prostředníkem mezi nebem a zemí.

5.3. Popis Královského sálu (obr. č. 120)

V Královském sále byla původně starší raně gotická klenba, která je však dnes zbořená a vystřídala ji nová hvězdicová klenba o čtyřech klenebních polích (obr. č. 121) zakotvená do vztažných opěrných pilířů. Žebra kleneb se sbíhají do jednotlivých konzol, které jsou zdobené buď rostlinnými, nebo figurálními motivy (obr. č. 122, 123, 124). Raně gotická okna byla zazděna a dnes jsou ve výklencích nová obdélníková okna s příčnickem. Jedinou výjimkou je tzv. Královské okno (obr. č. 125). Je mnohem honosnější než zbylá okna v sále. Výklenek s Královským oknem tvoří na fasádě východního křídla směrem na první nádvoří již zmiňovaný arkýř (obr. č. 42) nad průjezdem do druhého dvora. Výklenek je jako jediný ohraničený profilovaným valeným obloukem na konzolách s motivem tváří a je zaklenutý také hvězdicovou klenbou (obr. č. 126). Dále je nad vchodem do rytířského sálu pozůstatek nejspíše kružby zazděného raně gotického okna (obr. č. 127) a vedle stejného vchodu jsou pravděpodobně původní zazděné dveře se zbytky kamenného ostění (obr. č. 128). Královský sál byl s největší pravděpodobností v minulosti bohatě dekorovaný, což dokazují dvě fragmentárně dochované fresky (obr. č. 129, 130), ze kterých jsou dnes nejlépe patrné pouze korunované tváře.

6. Obrazárna hradu

Řadu informací o všech historických sbírkách hradu lze nalézt v knize Antonína Cechnera, který se tomuto tématu věnoval asi nejvíce⁷³, a pokud by badatel požadoval o něco aktuálnější publikaci, je možno doporučit brožuru od Květy Křížové pod názvem *Obrazárna*⁷⁴. Čtenář se ovšem nesmí nechat zmást, neboť obsahem této publikace není pouze obrazárna, ale jsou zde uvedeny i ostatní sbírky.

Sbírka byla budována během několika staletí a nejstarší díla pocházejí až z období renesance. Obrazy pocházejí od různých umělců téměř z celé Evropy. S ohledem na původ a působení rodu byly portréty objednávány hlavně v Německu, ale například i ve Francii, Holandsku a Rakousku. Podobizny členů rodu vznikaly za účelem zdůraznit moc Fürstenberků, jako připomínka významných již zesnulých členů rodu a také z důvodů reprezentativních. Muži tohoto rodu vždy vynikali hlavně na bitevním poli, takže není překvapením, že řada portrétovaných pánů je v křivoklátské sbírce ve zbroji nebo je nějak jinak připomenuta jejich válečná kariéra. Dokonce i dětské podobizny malých chlapců z rodu Fürstenberků jsou většinou vojensky laděné. Děti mívají na sobě vojenské uniformy, i když ve skutečnosti svou vojenskou kariéru ani neodstartovaly, jako například Maxmilián Josef, který zemřel již v raném věku a jehož podobizna z 60. let 17. století patří k nejstarším dětským portrétům na hradě. Fürstenberská sbírka obrazů má poněkud rušnou historii. Sbírkou byla často stěhována z Prahy na Křivoklát a zpět. Ovšem je nutné zmínit, že na Křivoklátě se neuchovávala celá sbírka fürstenberských portrétů. Některá díla byla zcela pochopitelně uložena na dalších rodových sídlech. Do křivoklátské obrazárny nepatří pouze podobizny významných Fürstenberků, ale je zde celá řada kvalitních zátiší, krajinomaleb a další žánry.

Rodová obrazárna Fürstenberků od druhé poloviny 19. století zaplňovala společně s obsáhlou knižní sbírkou až do změn v instalaci hradních expozic po roce 1948 celý Královský sál. A pravděpodobně z této doby pocházejí historické snímky, které dokumentují rozmístění sbírky na Křivoklátě (obr. č. 131). Po znárodnění hradu jsou dokonce obrazy rozváženy do vzdálených míst, kdy se dostaly například do severočeských zámků. Velmi významná sbírka byla tedy téměř na čtyřicet let „ztracena“, ale nakonec bylo prosazeno navrácení podstatné části sbírky na hrad. Řada

⁷³ Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Rakovnickém*, Praha 1911, s. 115 - 140.

⁷⁴ Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996.

olejomaleb byla po návratu restaurátorsky upravena a dnes je sbírka rozvěšena po zdech Královnina křídla v severních prostorách hradu.

Dosud nejstarším známým obrazem je zde portrét Albrechta z Fürstenberku (1557 - 1599) z roku 1577. Jedná se o obraz nevelkých rozměrů a je to olejomalba na dřevě pocházející údajně z rukou umělce z Dolnorýnské školy. Jedná se o portrét mladého muže s krátkými černými vlasy s licousy a s nevýrazným knírkem. Mladík je oblečen do černého kabátce, má bohaté bílé okruží a pod ním zlatý řetěz s podobiznou muže na medailonu. Nad poprsím Albrechta z Fürstenberka je nápis, který potvrzuje dataci. Albrecht z Fürstenberku byl svého času nejvyšším štolbou císaře Rudolfa II., císařským komořím a radou. Obraz vznikl rok před jeho sňatkem s Johannou Eleonorou z Helfensteinu.

Portrét Karla Egona z Fürstenberku (1665 - 1702) (obr. č. 132) patří k nejkvalitnějším olejomalbám na plátně v celé křivoklátské sbírce. Tento obraz vznikl v závěru 17. století a je považován za dílo francouzského mistra, na což poukazuje jak šarm vyzařující z portrétovaného muže, tak malířské kvality obrazu. Mladík je vyobrazen, jako celá řada mužských příslušníků rodu, v plátové zbroji, má dlouhé kadeřavé vlasy, uhrančivé oči a bezvousou tvář. Karel Egon byl synem Františka Kryštofa z Fürstenberku a Marie Terezie z Arenbergu.

V roce 1655 vznikl dnes asi nejvýznamnější a nejcennější portrét na hradě Křivoklátě. Popisována je podobizna Ferdinanda Bedřicha z Fürstenberku (1623 - 1662) (obr. č. 133). Jedná se o olej na plátně. Lantkrabě z Fürstenberka je vyobrazen jako muž ve středním věku, s delšími hnědými vlasy a knírkem. Muž má opět černý kabátec a pod ním bílou košili s plochým límcem. Pozadí obrazu je zde zastoupeno pouze v levém horním rohu červeným závěsem. V tomto případě historik Antonín Cechner označil za autora díla slavného českého barokního umělce Karla Škrétu⁷⁵. Tento názor doposud nikdo definitivně nepotvrdil, ale ani nevyvrátil. Malířský projev pojednávané podobizny je významnému umělci Škrétovi opravdu velmi blízký.

Portrét ženy, díky které se hrad Křivoklát dostal na dlouhá léta do rukou rodu Fürstenberků, na hradě samozřejmě také nechybí. Marie Anna Valdštejnová (1709 – 1756) (obr. č. 134), údajně velmi přísná a nekompromisní žena, se provdala za Josefa Viléma I. z Fürstenberku (1699 – 1762). Marie Anna kněžna z Fürstenberku je také

⁷⁵ Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911, s. 116.

označovaná jako nejošklivější žena, která kdy žila na Křivoklátě⁷⁶, ovšem sňatkem s touto ženou Josef Vilém I. z Fürstenberku (obr. č. 135) získal nejen křivoklátské panství. Manželé byli portrétováni společně nizozemským umělcem Martinem van Meytensem. Oba obrazy jsou velmi kvalitními barokními olejomalbami a byly dokonce vytvořeny i kopie dodnes uchované v německém Donaueschingenu. Žena je zobrazena též v pokročilejším věku, má bílou paruku, sedí na černém křesle a je oděna do modrého zlatě prošívání šatu s tmavomodrým pláštěm. Nutno dodat, že portrét bezpochyby potvrzuje domněnku místních průvodců, neboť dáma měla skutečně nehezky obličej. Muž je vyobrazen v pokročilejším věku, s bílou barokní parukou, bezvousý a je oděn do červeného zlatě prošitého kabátu s modrým pláštěm.

Synem již zmíněných Josefa Viléma I. a Marie Anny Valdštejnové byl Karel Egon I. z Fürstenberku (1729 – 1787) (obr. č. 136). Jeho podobiznu vytvořil údajně pro Čechy ne příliš známý Antonín Josef Hickel, který ovšem portrétoval císařovnu Marii Terezii a jejího syna Josefa II. Dokonce byla vytvořena kopie tohoto obrazu, která je také dnes součástí křivoklátské sbírky. Muž je zobrazen, jak sedí u stolu s listinami, na hlavě má bílou allongeovou paruku, je oděn do červeného kabátu s bílou náprsnicí a na prsou se pyšní Řádem zlatého rouna. Obraz byl vytvořen nejspíše v druhé polovině 18. století. Karel Egon I. se oženil s Marií Josefinou ze Šternberku a díky sňatku pracoval jako rakouský zástupce u říšského soudu. Císařovna jej povolala zpět do českých zemí, kde vykonával v letech 1771 – 1782 funkci nejvyššího českého purkrabího.

Karel Egon II. z Fürstenberku (1796 – 1854), kterého můžeme považovat za mecenáše hradu, má ve sbírce portréty hned dva od různých umělců. Nejvýznamnější majitel hradu podporující celkovou rekonstrukci, který si získal obdiv krajanů natolik, že mu byl postaven v blízkosti hradu pomník. První portrét (obr. č. 137) je olejomalba oválného tvaru od mnichovského umělce Richarda Laucherta z roku 1855. Stejný umělec zpodobnil i manželku knížete Amálii Kristinu Bádenskou (1795 - 1869) (obr. č. 138), po které byla pojmenovaná vesnice nad hradem. Muž je zobrazen jako prošedivělý s vousy a v černém oděvu. Žena je hnědovlasá se zvláštním čepcem s peřím, v černých šatech s bílým šálem a perlovým náhrdelníkem. Druhý portrét Karla Egona II. vytvořil až v roce 1864 fürstenberský malíř Johann Grund. Zde je Karel Egon II. jako starší prošedivělý muž s knírem, v černém kabátě se šedou vestou. Oba, respektive všechny tři portréty, se dnes nacházejí v křivoklátské hradní knihovně.

⁷⁶ Na tento detail upozorňují průvodci během prohlídky hradu.

Malbu 20. století na Křivoklátě reprezentuje portrét údajně nejkrásnější ženy⁷⁷, co kdy na hradě žila, kněžny Wilhelmíny Fürstenberkové (obr. č. 139). Krásná mladá tmavovlasá žena má na sobě dlouhé květované šaty s kabátkem, široký klobouk a perlový náhrdelník. Autor se jako jeden z mála více věnoval i pozadí obrazu, žena je zachycena ve volné krajině. Jedná se o pastelovou podobiznu elegantního anglického stylu z roku 1930. Obraz je dnes uložen v první místnosti dnešní hradní obrazárny.

⁷⁷ Na tento detail upozorňují průvodci během prohlídky hradu.

Závěr

Hrad Křivoklát patří k těm nejhodnotnějším, ale také nejznámějším a nejnavštěvovanějším historickým stavbám v Čechách. Po staletí jej obdivují návštěvníci nejen z naší země. Přitom si dnes jen málokdo uvědomí, s jakou krutostí byl ve své době využíván. Na utrpení zdejších vězňů odkazují již jen imitace některých mučidel v bývalých vězeňských kobkách a také donjon, neboli obytná věž, která vévodí dnešnímu hornímu hradu a vytváří vrchol trojúhelné dispozice hradu. Křivoklát měl neuvěřitelně dobré strategické umístění, neboť i dnes během cesty jej mezi kopci téměř není vidět. Přímo do hradu se lze dostat také pouze jednou, našimi předky určenou cestou, která byla ve své době vysoce sřežená. I přes tato přísná opatření ovšem musíme mít stále na paměti, že Křivoklát byl původně stavěn jako lovecký hrad nahrazující předchozí, dnes již nenávratně ztracený Hrádek. Proto je Křivoklát umístěn v hlubokých lesích dnešní CHKO Křivoklátsko. Nejen hrad, ale i krása okolní krajiny uchvátila nejednoho umělce a inspirovala jej k další tvorbě. Například Karel Hynek Mácha zasadil děj svého nedokončeného románu *Kat* právě do prostředí hradu Křivoklátu. Stejně jako některé velké spisovatele našich zemí inspirovala neobyčejná historie hradu a krása místních lesů i mě a poskytla tak námět ke vzniku této bakalářské práce.

V průběhu staletí zde došlo k několika požárům, takže bylo nezbytné hrad několikrát alespoň částečně opravovat. Celkových oprav a modernizace se hrad dočkal teprve za Vladislava Jagellonského. Protože hrad neustále střídal své majitele, kteří se opravám mnohdy nevěnovali vůbec, začal hrad chátrat a do dnešního stavu byl upraven až s novými a zároveň posledními soukromými majiteli, Fürstenberky. Od roku 1923 je hrad státním majetkem a o jeho rozkvět se nadále stará český stát prostřednictvím správy hradu.

Na kapitulu přibližující stručně historii navazuje celkový popis hradu. Jak již bylo uvedeno v textu, celý areál je rozdělen na dvě části: horní a dolní hrad. V obou případech jsem se pokusila popsat jak architekturu, tak historický vývoj staveb. Bylo nesmírně zajímavé zjišťovat, z jakého důvodu byla která budova vystavěna, jak se v průběhu let její funkce změnila a z jakého důvodu tomu tak bylo. Neméně zajímavé bylo zjištění, že některé části hradu, dokonce i téměř celé severní křídlo horního hradu, jsou nově vystaveny v poměrně nedávné době.

Dále jsem ve své práci podrobněji popsala některé vybrané vnitřní prostory hradu. Za nejdůležitější kapitolu týkající se interiérů považuji kapitolu o hradní kapli zasvěcené Korunování Panny Marie. Zde jsem se mimo jiné věnovala podrobnému ikonografickému popisu veškeré výzdoby. Mezi zcela unikátní „exponáty“ kaple patří dvě vitraje a dále hlavní oltář, u kterého se badatelé doposud zcela neshodli na ikonografii některých výjevů, jako v případě obrazu na levém křídle Obřezání Ježíše Krista/Obětování Panně Marii. Nebo v případě hlavního výjevu oltáře, který je považován za Korunování Panny Marie, ovšem chybí jí zde koruna na hlavě, a proto se objevil názor, že se jedná o výjev Nejsvětější trojice s Pannou Marií. Další záhadou na hlavním výjevu je černá holubice. Vysvětlení pro toto neobvyklé zbarvení Ducha svatého jsem nenalezla v žádné dostupné literatuře. Samozřejmě si uvědomuji, že obě skutečnosti by si zasloužily bližší probádání, kterému jsem se ve své práci nemohla více věnovat.

V dalších kapitolách jsem uvedla i stručnou historii a popis obou zdejších sálů, Královského a Rytířského. U obou jsem se snažila vyzdvihnout významné architektonické prvky. V Rytířském sále jsem navíc popsala nejvýznamnější dílo místní gotické sbírky, reliéf s tématem Smrti Panny Marie. Poslední kapitola je věnována hradní obrazárně, kde se nachází mimo jiné sbírka fürstenberských portrétů. Popisem některých obrazů jsem chtěla přiblížit rod, který jako poslední obýval tento středověký hrad, zasloužil se o jeho nejrozsáhlejší opravy, díky kterým se návštěvníci mohou dodnes obdivovat krásám křivoklátských zdí.

Restaurátorské opravy, ač byly mnohdy nešetrné, byly zcela jistě nezbytné, aby se pro nás i pro pozdější generace zachoval hrad jako takový v celé své kráse a mohl dál působit na své obdivovatele tak silně jako před staletími na Karla IV, Vladislava Jagellonského nebo na Karla Egona II. z Fürstenberku. Doporučila bych každému, kdo doposud hrad nenavštívil, aby tak učinil, neboť prohlídka hradu je skutečně nezapomenutelným zážitkem pro děti i dospělé.

Seznam použité literatury

- Klára Benešová, *Křivoklát*, Praha 1985.
- Klára Benešová - Jan Žižka, *Křivoklát*, Praha 1987.
- Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911.
- Antonín Cikánek - Jaroslav Janata, *Hrady a zámky rakovnického okresu*, Rakovník 1966, bez stránkování.
- Tomáš Durdík, *České hrady*, Praha 1984, s. 47 – 50, 179, 300 – 310, 345, 347, 351, 364, 370.
- Tomáš Durdík, *Encyklopedie Českých hradů*, Praha 1996, s. 153 – 156.
- Tomáš Durdík - Květa Křížová, *Hrad Křivoklát*, Libice nad Cidlinou 1997.
- Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 299 - 303.
- Jiří Fajt, *Europa Jagellonica 1386 – 1572*, Praha 2012, s. 55 - 58.
- James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 2008.
- Jaroslav Herout, *Staletí kolem nás*, Praha 1981.
- Jiří Hrbek, *Císařský hon na křivoklátském panství v roce 172*. In: Černý Jan, *Rakovnický historický sborník*, Rakovník 2011, s. 5 - 27.
- Alois Jirásek a kol., *Čechy, díl XI. Rakovnicko, Slansko a Středočeské Meziříčí*, Praha 1903, 8 - 48.
- Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987.
- Pavel Kroupa - Jaroslava Kroupová, *Královská kaple hradu Křivoklát a její ideové kořeny*, Památky středních Čech XXV, Praha 2012, s. 1 - 13.
- Jan Krško, *Inventář fondu SOKA Rakovník - Archiv obce Křivoklát 1851 – 1990*, Rakovník 1997.
- Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996.
- Dobroslava Menclová, *Hrad Křivoklát před polovinou 17. století*, Časopis společnosti přátel starožitností LXI, 1953, s. 38 - 42.
- Dobroslava Menclová - Alžběta Birnbaumová, *Křivoklát, státní hrad a památky v okolí*, Praha 1960.
- Dobroslava Menclová, *České hrady, II. díl*, Praha 1972, s. 421 - 435.
- Alois Nechleba, *Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě*. In: A. Bayer a kol., *Krása našeho domova*, Praha 1941, s. 141 – 144 a 153 – 155 a 187 - 188.
- Karel Nitsche, *Popis a dějiny obce a hradu Křivoklátu*, Křivoklát 1895.
- Olga Preisnerová, *Křivoklát*, Praha 1963.
- Vladislav Razím, *Nové poznatky z opravy Křivoklátu – východní část horního hradu*, Průzkumy památek, 1994, s. 55 – 76.
- Vladislav Razím, *Přemyslovské Křivoklátsko, 900 let hradu Křivoklát*, Křivoklát 2010.
- Jan Renner, *Popis politického a školního okresu Rakovnického*, Rakovník 1902, s. 127 - 137.
- Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2007.
- Hynek Rulíšek, *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy/atributy/symboly*, České Budějovice 2006.
- August Sedláček, *Hrady zámky a tvrze království Českého (díl VIII.)*, Praha 1891, 1 - 46.
- Jutta Seibert, *Herders Lexikon der christlichen Kunst*, Erfstadt 2002.
- Marcela Zíková, *Křivoklátsko, Velké Přílepy* 2005.

Obrazová dokumentace

- Obr. č. 1 – historická pohlednice: pohled na Křivoklát (SOA v Praze - Státní okresní archiv Rakovník)
- Obr. č. 2 – letecký snímek hradu (www.krivoklat.cz) 8. 5. 2013
- Obr. č. 3 – pohled na hrad od východu před požárem roku 1643 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 38.)
- Obr. č. 4 - pohled na hrad od východu po požáru roku 1643 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 38.)
- Obr. č. 5 - pohled na hrad od západu před požárem roku 1643 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 39.)
- Obr. č. 6 - pohled na hrad od západu po požáru roku 1643 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 39.)
- Obr. č. 7 – pomník Karla Egona II. z Fürstenberku
(<http://www.rakovnicko.info/turistika/turistika/vylety/sokoli/>) 8. 5. 2013
- Obr. č. 8 – detail busty (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 9 – pomník Karla Egona II. z Fürstenberku (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 10 – hmotová rekonstrukce hradu po vladislavské přestavbě (Tomáš Durdík, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 2000, s. 303)
- Obr. č. 11 – cesta ke hradu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 12 – bývalá pokladna (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 13 – kabřínek na bývalé pokladně (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 14 – věž u bývalé pokladny (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 15 – stavba se slepou arkádou (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 16 – stavba se slepou arkádou (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 17 – Prochoditá věž (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 18 – plán obnovy hradu po požáru roku 1826, stavitel Wyttek ((Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 12.)
- Obr. č. 19 – socha u vstupní brány (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 20 – reliéf nad branou (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 21 – klenba v průchodu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 22 – střílny v průchodu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 23 – parkán (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 24 – Prochoditá věž (vlastní fotodokumentace)

- Obr. č. 25 – přechod v jihovýchodním koutě dolního nádvoří (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 26 – sedm znaků v balustrádě přechodu (Alois Nechleba, *Sedmero záhadných znaků na hradě Křivoklátě*. In: A. Bayer a kol., *Krása našeho domova*, Praha 1941, s. 187)
- Obr. č. 27 – správa hradu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 28 – vladislavské purkrabství (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 29 - purkrabství Václava IV. (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 30 – rozšíření purkrabství Václava IV. (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 31 – zazděná okna purkrabství Václava IV. (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 32 – prostor mezi purkrabstvím Václava IV. a Huderkou (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 33 – věž Huderka (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 34 – budova vedle Huderky (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 35 – budova se slunečními hodinami (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 36 – dnešní restaurace (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 37 – budova s kovárnou (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 38 – budova s dnešní prodejnou piva (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 39 – studna (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 40 – kašna (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 41 – západní křídlo z dolního nádvoří (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 42 – arkýř západního křídla (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 43 – průchod do horního nádvoří (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 15.)
- Obr. č. 44 – vrátnice (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 45 – klenba vrátnice (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 46 – návrh na obnovu vrátnice, Josef Mocker 1883 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 45.)
- Obr. č. 47 - andělé na vrátnici (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 48 – zazděné okno západního křídla (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 49 – klenba v průchodu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 50 – slepé arkády v průchodu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 51 – západní křídlo z horního nádvoří (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 52 – chrlič západního křídla (vlastní fotodokumentace)

- Obr. č. 53 – přechod mezi západním a severním křídlem (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 54 – návrh na obnovu přechodu mezi západním a severním křídlem, Kamil Hilbert 1925 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 53.)
- Obr. č. 55 – klenba přechodu mezi západním a severním křídlem (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 56 – přechod mezi západním a jižním křídlem (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 57 – náčrt dvorní fasády severního křídla před stržením roku 1878, Antonín Jiruš 1876 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 46.)
- Obr. č. 58 – návrh na novostavbu severního křídla, Josef Mocker 1884 (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 47.)
- Obr. č. 59 – severní křídlo (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 60 - severní křídlo (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 61 – okno v prvním patře (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 62 – okno v druhém patře (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 63 – jižní křídlo (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 64 – přechod mezi západním a jižním křídlem (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 65 – balkon jižního křídla (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 66 – obytná věž (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 67 - obytná věž (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 68 – dveře do horních prostor obytné věže (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 90.)
- Obr. č. 69 – obranné hradby (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 70 – kaple Korunování Panny Marie (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 95.)
- Obr. č. 71 – vstupní dveře do předsíně kaple (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 72 – klenba předsíně (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 73 – klenba vyvýšeného prostoru v předsíni (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 74 – arkýř na venkovní fasádě (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 75 – kruchta v kapli (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 76 – kruchta v kapli (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 77 – klenba kaple (vlastní fotodokumentace)

- Obr. č. 78 – svorník (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 109.)
- Obr. č. 79 – konzola v kapli (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 80 – modlitební lavice (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 81 – sedile po stranách kaple (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 82 – tordovaný sloup u sedile (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 83 – královská sedile (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 84 – okno v kapli (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 85 – okno s vitrají (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 86 – dveře do sakristie (Antonín Cechner, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, Politický okres Rakovnický, I. díl: hrad Křivoklát*, Praha 1911, s. 88.)
- Obr. č. 87 – oltář Korunování Panny Marie (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 97.)
- Obr. č. 88 – křtitelnice (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 89 – socha sv. Zikmunda (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 112.)
- Obr. č. 90 – socha sv. Vojtěcha (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 91 – socha sv. Víta (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 92 – socha sv. Václava (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 111.)
- Obr. č. 93 – apoštol Matouš (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 29.)
- Obr. č. 94 – apoštol Juda Tadeáš (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 29.)
- Obr. č. 95 – apoštol Tomáš (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 29.)
- Obr. č. 96 – apoštol Jan (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 118.)
- Obr. č. 97- apoštol Petr (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 110.)
- Obr. č. 98 – apoštol Ondřej (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 29.)

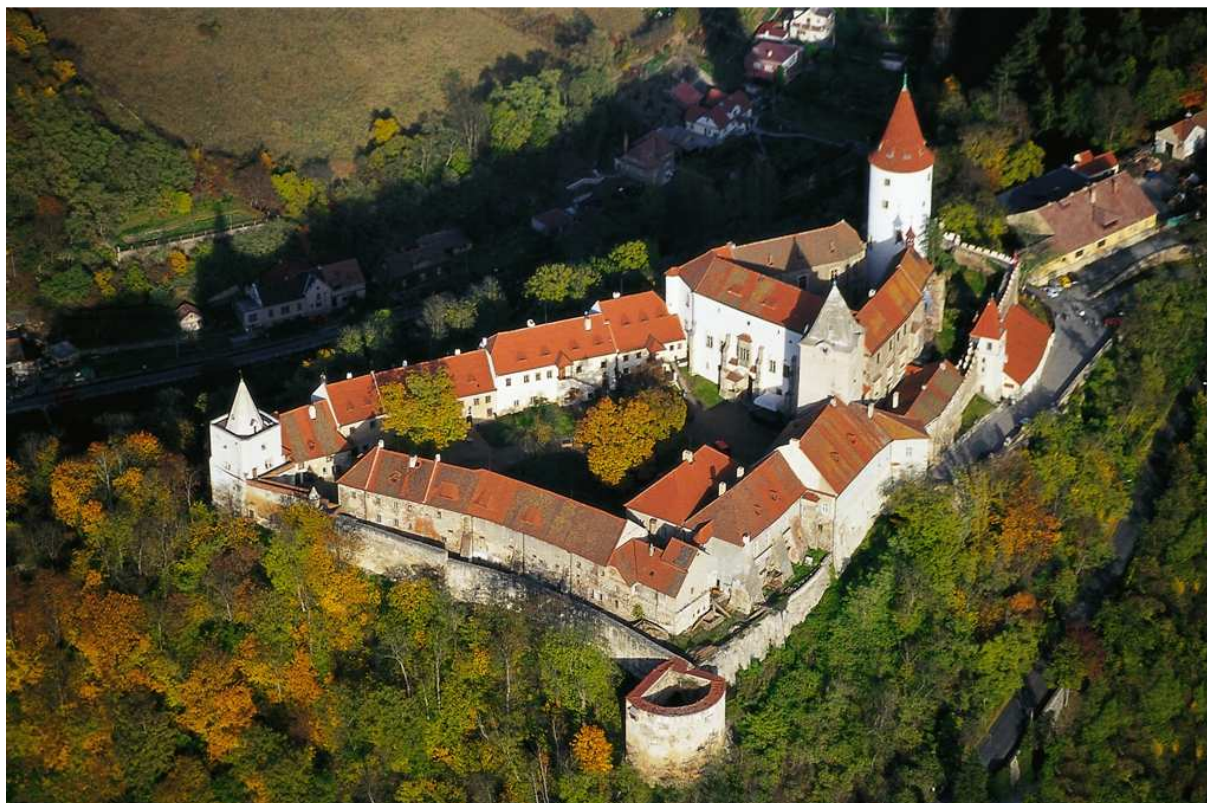
- Obr. č. 99 – apoštol Jidáš (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 117.)
- Obr. č. 100 – apoštol Jakub Větší (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 115.)
- Obr. č. 101 – apoštol Šimon (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 113.)
- Obr. č. 102 – apoštol Jakub Menší (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 114.)
- Obr. č. 103 – apoštol Filip (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 104 – apoštol Bartoloměj (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 117.)
- Obr. č. 105 - oltář Korunování Panny Marie (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 97.)
- Obr. č. 106 – oltářní nástavec (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 106.)
- Obr. č. 107 – Korunování Panny Marie (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 104.)
- Obr. č. 108 – Zvěstování Panně Marii (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 100.)
- Obr. č. 109 – Obětování Krista (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 110 – Narození Ježíše Krista (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 101.)
- Obr. č. 111 – Klanění tří králů (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 31.)
- Obr. č. 112 – zadní strany křídel oltáře (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 96.)
- Obr. č. 113 – sv. Václav na vitraji (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 35.)
- Obr. č. 114 – sv. Jiří na vitraji (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 34.)
- Obr. č. 115 – Rytířský sál (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 116 – gotická sbírka v Královském sále (Jiří Kaše - Jan Jakub Outrata - Zdeněk Helfert, *Křivoklát*, Praha 1987, s. 16.)

- Obr. č. 117 – klenba Rytířského sálu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 118 – okno Rytířského sálu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 119 – reliéf Smrti Panny Marie (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 120 – Královský sál (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 121 – klenba Královského sálu (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 122 – konzola v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 123 – konzola v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 124 – konzola v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 125 – královské okno v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 126 – klenba nad královským oknem (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 127 – pozůstalá kružba v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 128 – zbytky ostění v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 129 – freska v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 130 - freska v Královském sále (vlastní fotodokumentace)
- Obr. č. 131- knihovna v Královském sále (Dobroslava Menclová, *České hrady, II. díl*, Praha 1972, s. 423.)
- Obr. č. 132 – Karel Egon z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 5.)
- Obr. č. 133 – Ferdinand Bedřich z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 6.)
- Obr. č. 134 – Marie Anna Valdštejnová (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 9.)
- Obr. č. 135 – Josef Vilém I. z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 8.)
- Obr. č. 136 – Karel Egon I. z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 13.)
- Obr. č. 137 - Karel Egon II. z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 17.)
- Obr. č. 138 – Amélie Kristina Bádenská (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 17.)
- Obr. č. 139 – Wilhelmína z Fürstenberku (Květa Křížová, *Obrazárna*, Rakovník 1996, s. 23.)

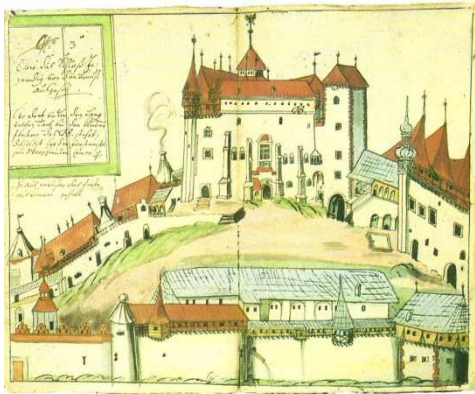
Přílohy

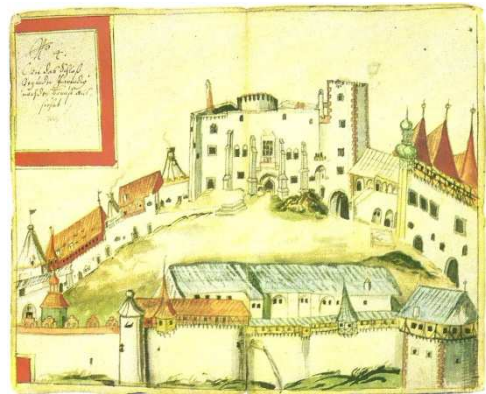
Obr. č. 1 – historická pohlednice: pohled na Křivoklát

Obr. č. 2 – letecký snímek hradu

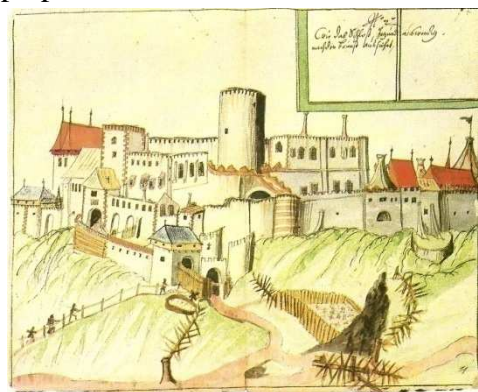
Obr. č. 3 – pohled na hrad od východu před požárem roku 1643

Obr. č. 4 - pohled na hrad od východu po požáru roku 1643

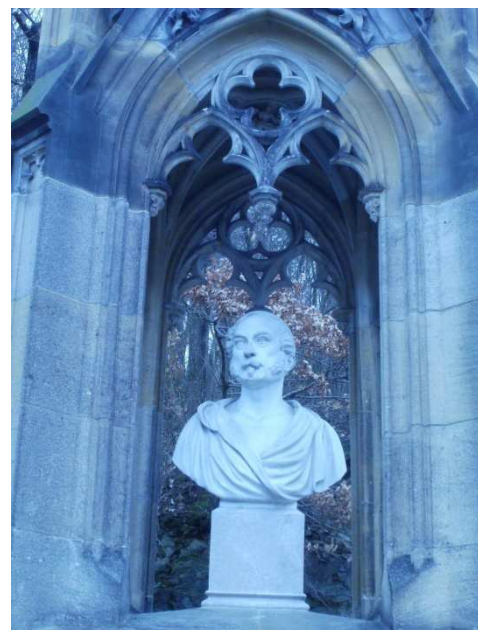
Obr. č. 5 - pohled na hrad od západu před požárem roku 1643

Obr. č. 6 - pohled na hrad od západu po požáru roku 1643

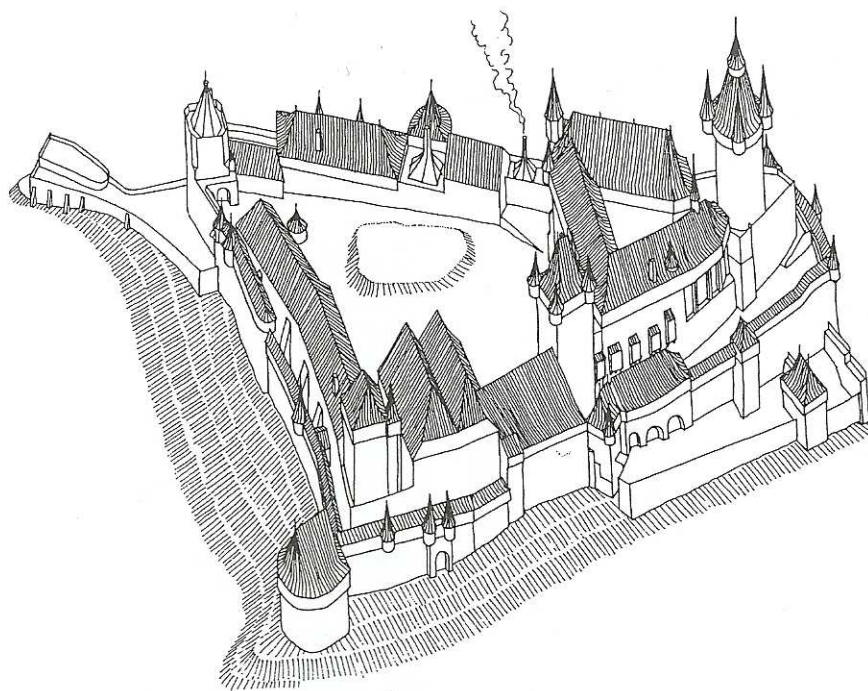
Obr. č. 7 – pomník Karla Egona II. z Fürstenberku

Obr. č. 8 – detail busty

Obr. č. 9 – pomník Karla Egona II. z Fürstenberku

Obr. č. 10 – hmotová rekonstrukce hradu po vladislavské přestavbě

Obr. č. 11 – cesta ke hradu

Obr. č. 12 – bývalá pokladna

Obr. č. 13 – kabřinec na bývalé pokladně

Obr. č. 14 – věž u bývalé pokladny

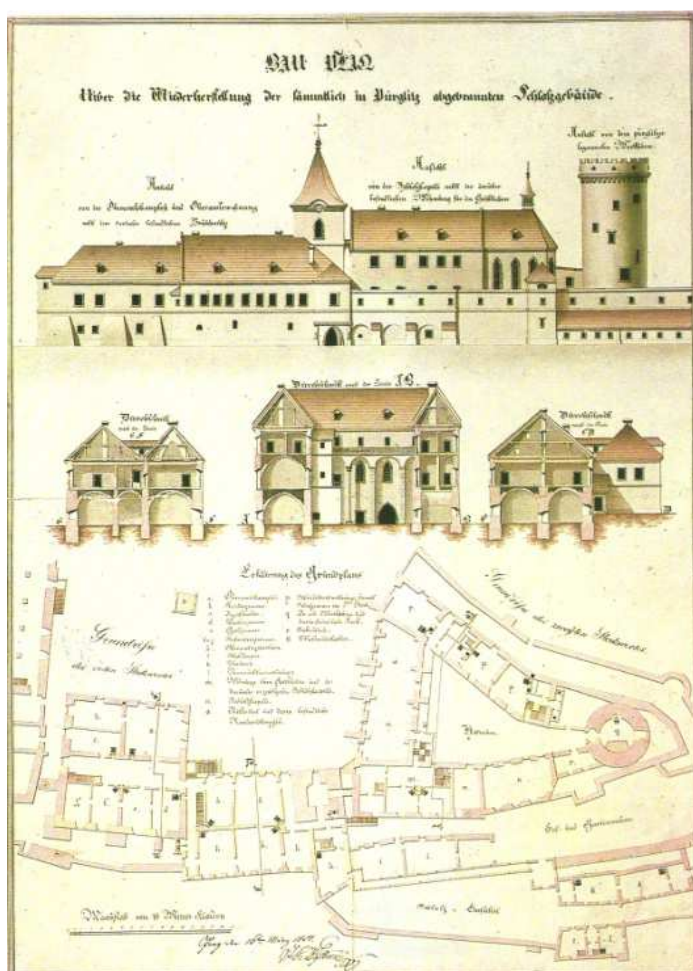
Obr. č. 15 – stavba se slepou arkádou

Obr. č. 16 – stavba se slepou arkádou

Obr. č. 17 – Prochoditá věž

Obr. č. 18 – plán obnovy hradu po požáru roku 1826, stavitel Wyttek

Obr. č. 19 – socha u vstupní brány

Obr. č. 20 – reliéf nad branou

Obr. č. 21 – klenba v průchodu

Obr. č. 22 – střílny v průchodu

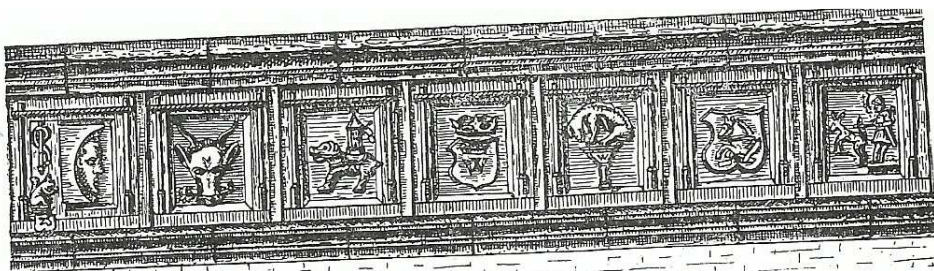
Obr. č. 23 – parkán

Obr. č. 24 – Prochoditá věž

Obr. č. 25 – přechod v jihovýchodním koutě dolního nádvoří

Obr. č. 26 – sedm znaků v balustrádě přechodu

Obr. č. 27 – správa hradu

Obr. č. 28 – vladislavské purkrabství

Obr. č. 29 - purkrabství Václava IV.

Obr. č. 30 – rozšíření purkrabství Václava IV.

Obr. č. 31 – zazděná okna purkrabství Václava IV.

Obr. č. 32 – prostor mezi purkrabstvím.
Václava IV. a Huderkou

Obr. č. 33 – věž Huderka

Obr. č. 34 – budova vedle Huderky

Obr. č. 35 – budova se slunečními hodinami

Obr. č. 36 – dnešní restaurace

Obr. č. 37 – budova s kovárnou

Obr. č. 38 – budova s dnešní prodejnou piva

Obr. č. 39 – studna

Obr. č. 40 – kašna

Obr. č. 41 – západní křídlo z dolního nádvoří

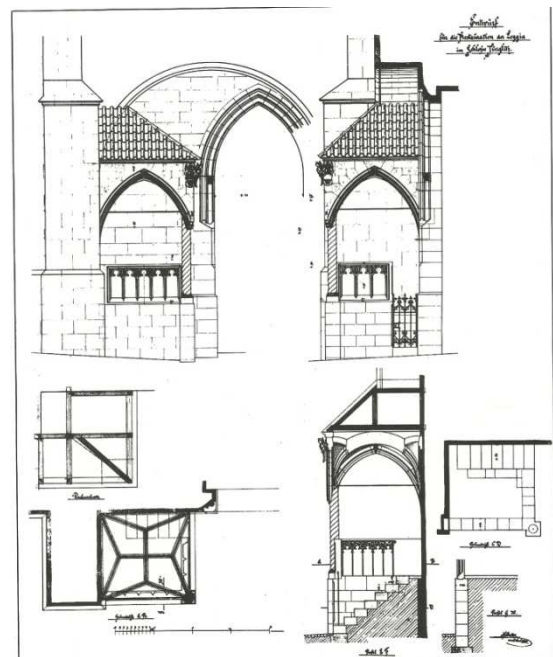
Obr. č. 42 – arkýř západního křídla

Obr. č. 43 – průchod do horního nádvoří

Obr. č. 44 – vrátnice

Obr. č. 45 – návrh na obnovu vrátnice, Josef Mocker 1883

Obr. č. 46 – klenba vrátnice

Obr. č. 47 - andělé na vrátnici

Obr. č. 48 – zazděné okno
západního křídla

Obr. č. 49 – klenba v průchodu

Obr. č. 50 – slepé arkády v průchodu

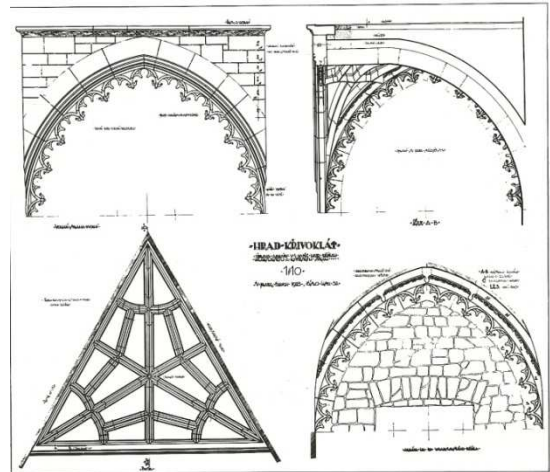
Obr. č. 51 – západní křídlo
z horního nádvoří

Obr. č. 52 – chrlič západního křídla

Obr. č. 53 – přechod mezi západním a severním křídlem

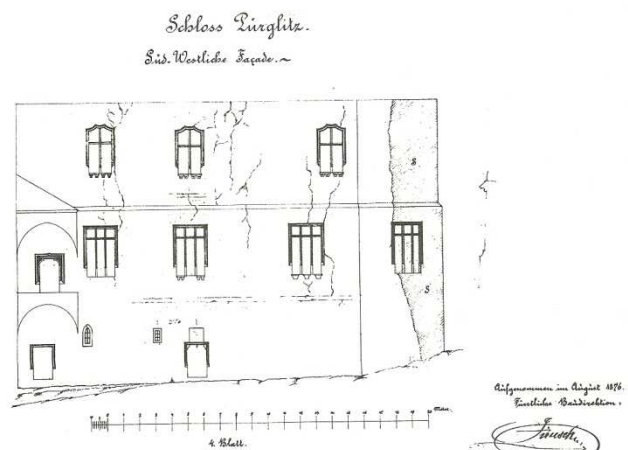
Obr. č. 54 – návrh na obnovu přechodu mezi západním a severním křídlem, Kamil Hilbert 1925

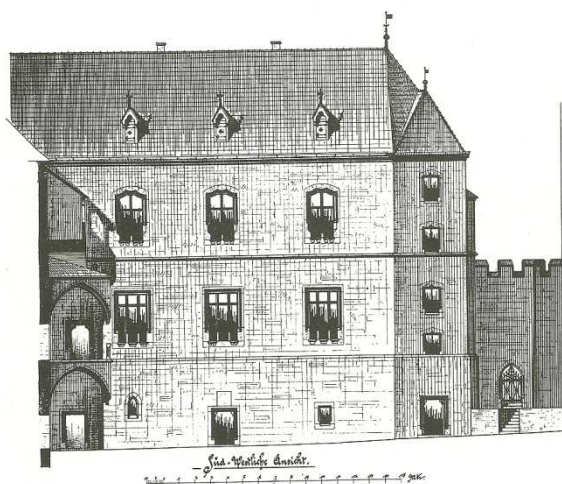
Obr. č. 55 – klenba přechodu mezi západním a severním křídlem

Obr. č. 56 – přechod mezi západním a jižním křídlem

Obr. č. 57 – náčrt dvorní fasády severního křídla před stržením roku 1878, Antonín Jiruš 1876

Obr. č. 58 – návrh na novostavbu severního křídla, Josef Mocker 1884

Obr. č. 59 – severní křídlo

Obr. č. 60 - severní křídlo

Obr. č. 61 – okno v prvním patře

Obr. č. 62 – okno v druhém patře

Obr. č. 63 – jižní křídlo

Obr. č. 64 – přechod mezi západním a jižním křídlem

Obr. č. 65 – balkon jižního křídla

Obr. č. 66 – obytná věž

Obr. č. 67 - obytná věž

Obr. č. 68 – dveře do horních prostor obytné věže

Obr. č. 69 – obranné hradby

Obr. č. 70 – kaple Korunování Panny Marie

Obr. č. 71 – vstupní dveře do předsíně kaple

Obr. č. 72 – klenba předsíně

Obr. č. 73 – klenba
vyvýšeného prostoru
v předsíni

Obr. č. 74 – arkyř na venkovní fasádě

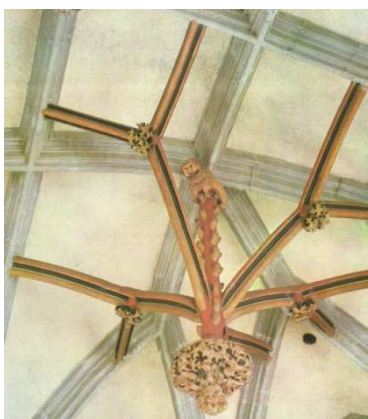
Obr. č. 75 – kruchta v kapli

Obr. č. 76 – kruchta v kapli

Obr. č. 77 – klenba kaple

Obr. č. 78 – svorník

Obr. č. 79 – konzola v kapli

Obr. č. 80 – modlitební lavice

Obr. č. 81 – sedile po stranách kaple

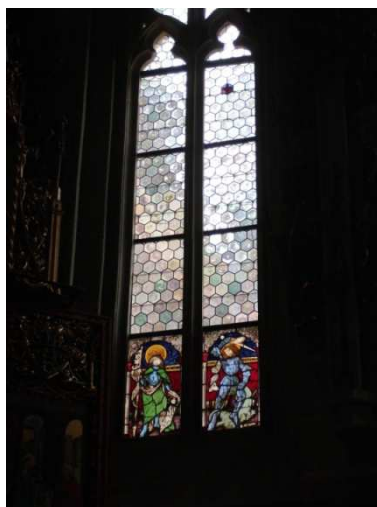
Obr. č. 82 – tordovaný sloup u sedile

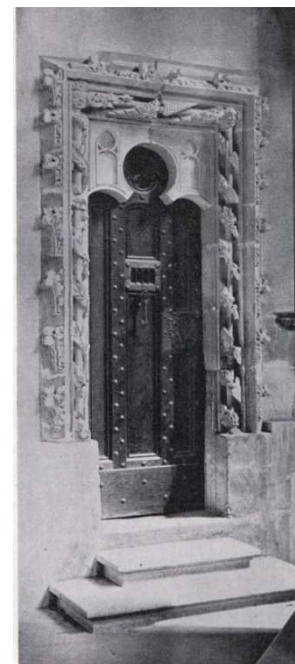
Obr. č. 83 – královská sedile

Obr. č. 84 – okno v kapli

Obr. č. 85 – okno s vitrají

Obr. č. 86 - dveře do sakristie

Obr. č. 87 – oltář Korunování Panny Marie

Obr. č. 88 – křtitelnice

Obr. č. 89 – socha sv. Zigmunda

Obr. č. 90 – socha sv. Vojtěcha

Obr. č. 91 – socha sv. Víta

Obr. č. 92 – socha sv. Václava

Obr. č. 93 – apoštol Matouš

Obr. č. 94 – apoštol Juda Tadeáš

Obr. č. 95 – apoštol Tomáš

Obr. č. 96 – apoštol Jan

Obr. č. 97- apoštol Petr

Obr. č. 98 - apoštol Ondřej

Obr. č. 99 – apoštol Jidáš

Obr. č. 100 – apoštol Jakub Větší

Obr. č. 101 – apoštol Šimon

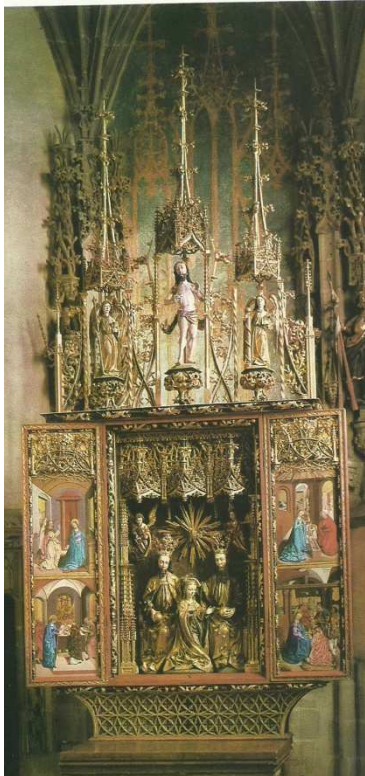
Obr. č. 102 – apoštol Jakub Menší

Obr. č. 103 – apoštol Filip

Obr. č. 104 – apoštol Bartoloměj

Obr. č. 105 - oltář Korunování Panny Marie

Obr. č. 106 – oltářní nástavec

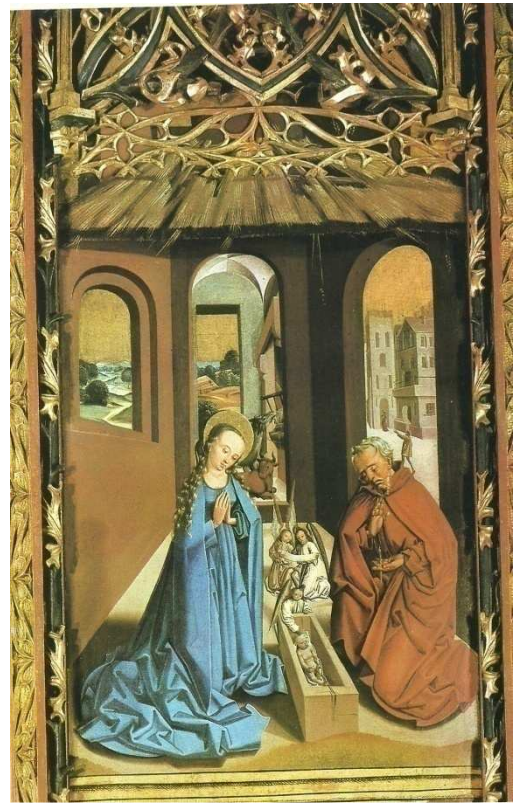
Obr. č. 107 – Korunování Panny Marie

Obr. č. 108 – Zvěstování Panně Marii

Obr. č. 109 – Obětování Krista

Obr. č. 110 – Narození Ježíše Krista

Obr. č. 111 – Klanění tří králů

Obr. č. 112 – zadní strany křídel oltáře

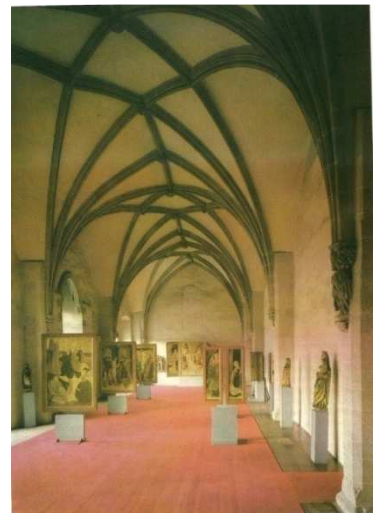
Obr. č. 113 – sv. Václav na vitraji

Obr. č. 114 – sv. Jiří na vitraji

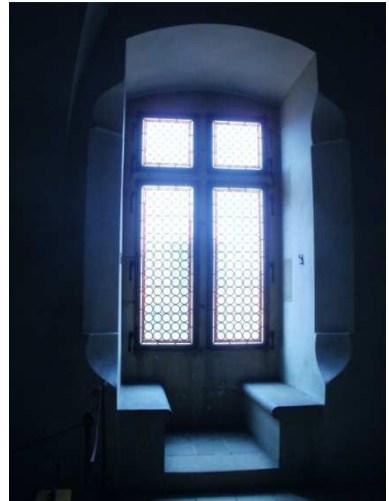
Obr. č. 115 – Rytířský sál

Obr. č. 116 – gotická sbírka
v Královském sále

Obr. č. 117 – klenba Rytířského sálu

Obr. č. 118 – okno Rytířského sálu

Obr. č. 119 – reliéf Smrti Panny Marie

Obr. č. 120 – Královský sál

Obr. č. 121 – klenba Královského sálu

Obr. č. 122 – konzola v Královském sále

Obr. č. 123 – konzola
v Královském sále

Obr. č. 124 – konzola
v Královském sále

Obr. č. 125 – královské okno
v Královském sále

Obr. č. 126 – klenba nad Královským
oknem

Obr. č. 127 – pozůstalá kružba
v Královském sále

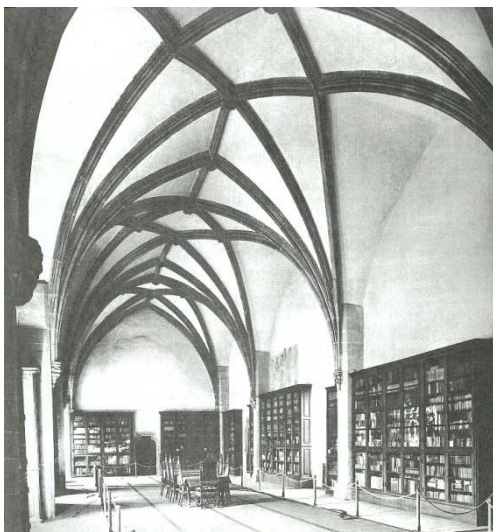
Obr. č. 128 – zbytky ostění
v Královském sále

Obr. č. 129 – freska v Královském sále

Obr. č. 130 - freska v Královském sále

Obr. č. 131- knihovna v Královském sále

Obr. č. 132 – Karel Egon z Fürstenberku

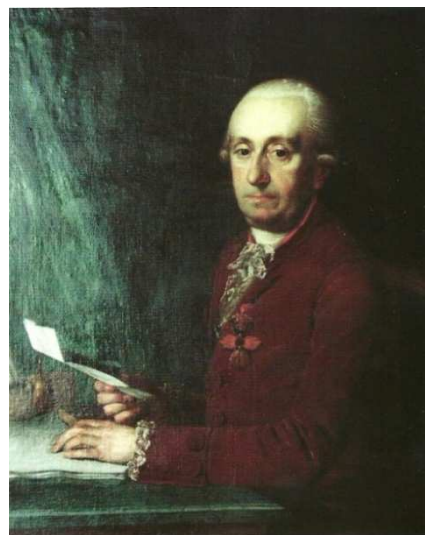
Obr. č. 133 – Ferdinand Bedřich z Fürstenberku

Obr. č. 134 – Marie Anna Valdštejnová

Obr. č. 135 – Josef Vilém I.
z Fürstenberku

Obr. č. 136 – Karel Egon I.
z Fürstenberku

Obr. č. 137 - Karel Egon II.
z Fürstenberku

Obr. č. 138 – Amélie Kristina
Bádenská

Obr. č. 139 – Wilhelmína z Fürstenberku